

Vizualne metode u nastavi teorijskih glazbenih predmeta

Žganec, Žana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Music / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:014649>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-08**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
MUZIČKA AKADEMIJA
ODSJEK ZA GLAZBENU PEDAGOGIJU I TAMBURE

akademska godina: 2023./2024.

ŽANA ŽGANEC
**VIZUALNE METODE U NASTAVI
TEORIJSKIH GLAZBENIH PREDMETA**

DIPLOMSKI RAD

mentorica: Nikolina Matoš, doc. dr. sc.

komentor: Ivor Prajdić, asist.

ZAGREB, 2024.

UNIVERSITY OF ZAGREB
ACADEMY OF MUSIC
MUSIC PEDAGOGY AND TAMBURA DEPARTMENT

academic year: 2023./2024.

ŽANA ŽGANEC

VISUAL METHODS IN TEACHING MUSIC
THEORY SUBJECTS

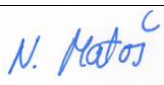
GRADUATION THESIS

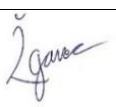
supervisor: Nikolina Matoš, assistant professor

co-supervisor: Ivor Prajdić, teaching assistant

ZAGREB, 2024

Prihvaćanje i prijava rada	
mentor/ica:	Nikolina Matoš, doc. dr. sc.
potpis:	
datum prijave:	24. lipnja 2024.

Izjava o autorstvu rada i suglasnost za javnu objavu	
Izjavljujem da sam jedini/a autor/ica diplomskoga rada pod naslovom (Vizualne metode u nastavi teorijskih glazbenih predmeta) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način, bez pravilnog citiranja, korišteni dijelovi tuđih radova. Suglasan/na sam s javnom objavom rada.	
potpis:	
opaska:	papirnata kopija rada dostavljena je za pohranu knjižnici Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu

Obrana rada	
datum obrane:	8. srpnja 2024.
mjesto:	Muzička akademija Zagreb, Sveučilište u Zagrebu
članovi povjerenstva:	1. Nikolina Matoš, doc. dr. sc.
	2. Ivan Končić, doc.
	3. Ana Čorić, pred.
	4. Ivor Prajdić, asist.
	5. Brigita Vilč, nasl. umj. sur.

SAŽETAK

Vizualizacija glazbe i glazbenih pojmova učinkovita je strategija podučavanja koja zadovoljava potrebe i interese današnjih učenika te unaprjeđuje vještine i obogaćuje iskustva učenika u nastavi teorijskih glazbenih predmeta. Cilj ovog rada bio je utvrditi mogućnosti primjene vizualnih metoda i prikaza u nastavi predmeta *Solfeggio*, Glazbena kultura i Glazbena umjetnost. Uvod donosi pregled istraživanja koja se bave analizom primanja informacija pomoću vizualnih podražaja u odnosu na ostale, a sljedeće poglavlje donosi povijesni pregled metoda učenja teorijskih glazbenih predmeta i vizualizacije glazbe kroz povijest te neke temeljne značajke teorijskih glazbenih predmeta. Razumijevanje aktualnih pedagoških trendova uporabe vizualnih pomagala u procesu poučavanja i učenja potkrijepljeno je ispitivanjem stručne domaće i strane literature. U središnjem dijelu rada slijedi analiza glazbene vizualizacije iz različitih perspektiva – nastave *Solfeggia*, Glazbene kulture i Glazbene umjetnosti, uz primjere raznih vizualnih prikaza pogodnih za praktičnu upotrebu u nastavi. Na kraju rada nalazi se osvrt na ulogu učitelja u nastavnom procesu te zaključak.

Ključne riječi: Glazbena kultura, Glazbena umjetnost, *Solfeggio*, vizualne metode, vizualni prikazi

SUMMARY

Visualization of music and musical concepts is an effective teaching strategy that meets the needs and interests of today's students, improves the skills and enriches the students' experiences in teaching theoretical music subjects. The aim of this study was to determine the possibilities of applying visual methods and displays in the teaching of *Solfeggio*, Music Culture and Music Art. The introduction provides an overview of research that deals with the analysis of receiving information using visual stimuli in relation to others, and the next chapter provides a historical overview of the methods of learning theoretical music subjects and visualization of music throughout history, as well as some basic features of theoretical music subjects. The understanding of current pedagogical trends regarding the use of visual aids in the teaching and learning process is supported by examining professional domestic and foreign literature. The central part of the thesis is followed by an analysis of musical visualization from different perspectives – teaching *Solfeggio*, Music Culture and Music Art, with examples of various visual representations suitable for practical use in teaching. At the end of the thesis there is a review of the role of teachers in the teaching process and a conclusion.

Keywords: Music Art, Music Culture, *Solfeggio*, visual displays, visual methods

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. TEMELJNE ZNAČAJKE TEORIJE GLAZBE I NJEZIN RAZVOJ.....	3
2. 1. Teorija glazbe i vizualizacija glazbe u povijesnom kontekstu.....	3
2. 2. Teorijske glazbene discipline.....	9
2. 3. Glazbeno obrazovanje u Hrvatskoj i teorijski glazbeni predmeti.....	10
3. VIZUALNE METODE U NASTAVI TEORIJSKIH GLAZBENIH PREDMETA	13
3.1. Važnost metodičkih postupaka u nastavi.....	13
3.2. Vizualno učenje glazbe – metode i pomagala.....	16
3.3. Vizualne metode u nastavi <i>Solfeggia</i>	19
3.3.1. Vizualno prikazivanje trajanja tona: ritam, mjera i tempo	20
3.3.2. Vizualno prikazivanje visine tona.....	24
3.3.3. Modulator.....	27
3.3.4. Vizualno prikazivanje jačine tona.....	28
3.3.5. Vizualno prikazivanje boje tona	29
3.4. Vizualne metode u nastavi Glazbene kulture u osnovnoj školi	32
3.4.1. Učenje glazbenih sastavnica	32
3.4.2. Tjeloglazba i učenje ritma.....	33
3.4.3. Učenje ljestvica i tonaliteta.....	36
3.4.4. Demonstracije i crtanje glasova i glazbala.....	37
3.4.5. Demonstracije i crtanje glazbenih oblika.....	40
3.5. Vizualna metoda u nastavi Glazbene umjetnosti u srednjoj školi	43
3.6. Primjena suvremenih vizualnih metoda u teorijskim glazbenim predmetima.....	47
3.7. Uloga učitelja u razvoju teorijskih glazbenih sposobnosti djece	50

4. ZAKLJUČAK.....	51
LITERATURA	53
MREŽNI IZVORI.....	58
POPIS SLIKA.....	60
POPIS TABLICA	61
PRILOG. Udaraljke (prezentacija)	62

1. UVOD

Teorijska nastava glazbe uključuje učenje glazbe ulaskom u problematiku glazbenih zakonitosti. Kao i svaka druga znanost i disciplina, glazba itekako ima svoje zakonitosti koje je potrebno iz slušnog oblika, koji se može činiti apstraktnim, dovesti u poznatiji slikoviti, vizualni oblik. Tek tada glazba postaje bliža, lakše ju je analizirati i promatrati njenu građu, ne samo djeci koja većinu stvari promatraju kroz igru, već i odraslima jer smo mi ljudi vizualna bića. Glazba je sama po sebi kompleksna, no kada se njezine osobitosti prikažu vizualno – ona dobiva svoj vizualni oblik koji je razumljiviji i bliži onima koji te osobitosti još ne poznaju.

Razlika između slušnih i vizualnih informacija prema članku s mrežne stranice *Science ABC* je u tome da se slušne informacije bolje pohranjuju u kratkotrajnoj memoriji, a vizualne u dugotrajnoj, a najbolje je kada se istovremeno kombinira više načina dobivanja informacija (Niveadha, 2019). Mrežna stranica *Science Direct* objašnjava interakciju slušnih i vizualnih informacija te govori da njihovom interakcijom dobivamo točniju i potpuniju sliku stvarnosti. Također navode da vid može dominirati našom percepcijom prostora ne zbog kakve fiziološke prednosti nad drugim osjetilnim vezama u mozgu, već zato što su vizualne informacije pouzdanije od ostalih izvora prostornih informacija, a središnji živčani sustav integrira informacije na statistički optimalan način. To bi značilo da nam vizualni podražaji daju najveći broj informacija. Kako vizualnost dominira našom percepcijom prostora, mozak će u slučaju dvosmislenih podražaja, koji nisu vizualni ili su u sukobu s vizualnom lokalizacijom istog podražaja, privući vizualno identificirana lokacija, fenomen koji se naziva "vizualna snimka" (engl. *visual capture*). Još jedan razlog zašto bismo trebali dati prednost vizualnim informacijama jest da su one iznimno pouzdane i precizne. Za usporedbu, informacije iz drugih podražaja su manje precizne i nepouzdanije. Tako se slušne informacije mijenjaju s položajem podražaja te lako mogu biti "iskrivljene" okolišnim čimbenicima (Witten i Knudsen, 2005). Prema mrežnoj stranici *National Library of Medicine* različita istraživanja pokazala su da postoje četiri načina učenja: vizualni, auditivni, kinestetički i taktilni (Jawed, 2019). Prema članku s mrežne stranice *Mindomo* istraživanja pokazuju da 65% populacije uči vizualno, a slušnim načinom 30%, dok tek 5% populacije uči taktilno. Treba spomenuti i da neki ljudi preferiraju kombinaciju različitih stilova učenja. Vizualni način učenja daje nam puno mogućnosti za korištenje: tablice, mape, grafovi, slike, videosnimke i dijagrami kojima možemo usvojiti i zapamtiti veliku količinu informacija.

Istraživanja su čak pokazala da vizualno učenje pomaže poboljšati pamćenje informacija za 29-42% (Mindomo, 2022).

Iz svega toga, možemo zaključiti da je vizualni način učenja svakako poželjan, a ako uz to dodamo auditivni koji je temelj učenja glazbe – dobivamo idealnu kombinaciju kojom zahvaćamo velik broj učenika (vizualni i auditivni). Rješenje za implementaciju vizualnog u nastavu glazbe donose vizualne metode u nastavi teorijskih glazbenih predmeta. U procesu učenja, možemo se izraziti umjetnički jer je prikazati nešto vizualno također umjetnost za sebe, no do te mjere da krajnji vizualni objekt bude prikladan prvotnoj svrsi - učenju.

Rad se vizualnim metodama koje se koriste u nastavi *Solfeggia* u osnovnoj glazbenoj školi, Glazbene kulture u osnovnoj školi te Glazbene umjetnosti u srednjoj školi. Cilj rada je prikazati i analizirati vizualne metode u nastavi teorijskih glazbenih predmeta. Osim toga, ovaj rad daje pregled primjera dobre prakse korištenja vizualnih metoda u glazbenoj nastavi. Svrha rada je kroz teorijski i praktični prikaz i na temelju kritičkog osvrta na dosadašnju praksu u nastavi teorijskih glazbenih predmeta dati objašnjenje i potencijalna bolja rješenja za buduće korištenje vizualnih metoda u nastavi glazbe.

Rad je podijeljen u četiri glavna poglavlja. Nakon prvog, uvodnog poglavlja, slijedi drugo poglavlje u kojem se opisuju temeljne značajke teorije glazbe i njezin razvoj. Ukazuje se na važnost glazbe za razvoj čovjeka, neke ključne odrednice razvoja glazbe te se analiziraju teorijske glazbene discipline i glazbeni predmeti u suvremenoj nastavi u Republici Hrvatskoj. U trećem poglavlju rada daje se konkretniji pregled vizualnih metoda u nastavi teorijsko glazbenih predmeta uz navođenje praktičnih primjera i ilustracija. Na kraju rada, u zadnjem poglavlju, navedena su zaključna razmatranja autorice.

2. TEMELJNE ZNAČAJKE TEORIJE GLAZBE I NJEZIN RAZVOJ

2. 1. Teorija glazbe i vizualizacija glazbe u povijesnom kontekstu

Kroz povijest su se svrha i značenje teorije glazbe razvijali. Srednjovjekovni pojam teorije glazbe (lat. *musica theorica*) smatrao se temom vezanom uz današnju matematiku i akustiku. U vrijeme prije Sokrata riječ *theoria* bila je sinonim za gledanje i promatranje, dok je izraz *theoros* značio da neka osoba nije član publike u igrama i kazalištima, odnosno da je samo promatrač. Sokrat je u svoje vrijeme koristio riječ filozofija (grč. *philosophia*; ljubav prema mudrosti) za koju kaže da je nova vrsta teorije, odnosno filozofija su novi *theorosi* (Nightingale, 2001). Ontološkim pitanjima o temeljnim kvalitetama glazbe bavili su se filozofi. Pitagorejci su, na primjer, koristili samo brojeve za opisivanje prirode i bili su znatiželjni u vezi s izračunima koji su u njih uključeni te koji imaju određenu simboliku poput glazbe. Boetije je također širio znanje u skladu s praksama klasičnih filozofa. Podijelio ga je u tri dijela. Prema njemu je prvi dio znanja o glazbi *musica mundana*, koja se sastoji od kretanja planeta, harmonije svemira i ritma četiriju godišnjih doba. Zatim je to *musica* – glazba kao takva, te posljednje, *musica humana*, odnosno mikrokozmički sklad tijela i duha. Pravi *theoros* bio je onaj tko se razumio u matematiku, a *instrumentalis* je bio onaj koji je izvodio glazbu. Temelj glazbe je zapravo u *musica instrumentalis* (Christensen, 2008). Ne samo da je glazba bila disciplina u povijesti, osobito staroj Grčkoj, već je također igrala značajnu ulogu u obrazovanju dječaka. Stjecali su glazbene vještine poput sviranja i pjevanja, ali nisu znali puno o teoriji.

Tijekom srednjeg vijeka, katolička Crkva bila je dominantna institucija zapadnog svijeta, čuvajući antičku kulturu i jezik, davala je upute za život kršćana. Tako je bilo sve do početka humanizma, kada su se ljudi počeli zanimati za učenje i ljepotu o samima sebi, tj. o čovjeku (Miller, 1973). Crkva je u srednjem vijeku imala i ključeve glazbenog obrazovanja koje je bilo podređeno potrebama liturgije, a podučavanje glazbe bilo je uglavnom podučavanje pjevanja crkvenih napjeva. Takvo obrazovanje uključivalo je vježbanje u pjevačkim školama (*schola cantorum*) te pjevanje himni i psalama za vrijeme mise, no nije bilo napretka u razini poučavanja glazbene teorije. Potražnja za vrhunskim pjevanjem ubrzo je postala očita, što je dovelo do osnivanja *Scholae Cantorum* (hrv. Škola pjevanja). Međutim, pjevanje se tada počelo sve više svoditi samo na teoriju i učenje pjesama na pamet (Christensen, 2008).

Što se tiče same vizualizacije glazbe, prva i najbitnija vizualizacija jest glazbena notacija, konkretno notno crtovlje. Glazbenu notaciju nije izumio jedan čovjek, nego je ona kroz povijest mijenjala svoj oblik i mogućnosti. Ne zna se puno o prvim pokušajima glazbene notacije i kad je točno ona nastala, no poznato nam je da standardizacija notacije počinje upravo u srednjem vijeku, zlatnom dobu kršćanske glazbe. Godina 1025. bila je prekretnica u učenju glazbe, osobito za redovnike onog doba koji su poučavali zborove pjevanju i učenju novih napjeva za bogoslužje. Za to je zaslužan takav jedan redovnik, benediktinac, po imenu Guido koji je kasnije nazvan *di Arezzo* (također latiniziran Guido Aretinski) jer je upravo te 1025. g. preselio u toskanski grad Arezzo. Iako se o njegovu biografskom životu ne zna mnogo, ono što nam je ostavio dalo je veliki doprinos glazbi i glazbenom obrazovanju: primarni izvor za dobivanje informacija o teorijskoj praksi svog vremena, pod naslovom *Micrologus* (možemo prevesti kao mali diskurs); razvoj takozvane metode improvizacije, sustavnog plana za podučavanje glazbe mladima; izum notnog crtovlja kakvog danas poznajemo, tako da razmaci između susjednih crta označavaju interval terce; početni razvoj solmizacije kao pomoć u pamćenju i sredstvo za učenje čitanja novonastale glazbe (Miller, 1973). Prije svega, Guido Aretinski je omogućio zapadnoj Europi da se glazbeno izrazi, organiziravši tonove u skupine zvane heksakord (kao niz od šest tonova). Prije njegovog izuma notnog crtovlja, postojale su neume (one se i danas koriste u liturgiji) koje su mogle tek približno opisati kretanje neke melodije. Neume su bile točkice iznad nekog liturgijskog teksta - ako su se kretale prema gore to bi značilo da treba pjevati uzlazno, a kad bi se kretale prema dolje onda je trebalo pjevati silazno. No pjevači pomoću njih nisu mogli znati konkretnu visinu tonova i zapravo su ih neume samo podsjećale na već naučene napjeve. Iz njih se nije mogao točno otpjevati neki novi napjev. U posjetu samostanima, Guido se dosjetio načina kako da pomogne mladim, novim pjevačima da se pridruže pjevanju, čak i ako ne poznaju melodiju. To je bilo crtovlje, tada sa samo četiri crte. Jedna od crta bila je označena je slovom C ili F kako bi ukazala na fiksnu visinu tona. Dvije od tih crta bile su obojene - žutom za ton C, a crvenom za F.

Nakon toga, trebalo je još jednoj glazbenoj komponenti dati vizualni oblik – ritmu. Menzuralna notacija, čija sama riječ govori – lat. *mensura*: mjerenje; mjera, koristila se za svjetovnu vokalnu glazbu od kasnog 13. st. pa sve do ranog 17.st. Dvije notne vrijednosti koje su se koristile bile su: *longa* (duža) i *breve* (kraća) od kojih se *breve* koristi i danas, a zamjenjuje dvije cijele note. U to doba, iz notnog zapisa mogla se iščitati i mjera. Postojali su još neki menzuralni znakovi poput krugova, polukruga i točkica koji su ukazivali na odnos tih nota za cijelu skladbu –

nešto poput početnih oznaka za mjeru. Na primjer, ti znakovi govorili su pjevaču čine li dva ili tri *brevesa* čine *longu*. Dalje se notacija razvijala s razvojem mogućnosti instrumenata u razdoblju baroka, klasicizma i romantizma.

U 12. stoljeću promjene u formalnom glazbenom obrazovanju bile su potaknute kulturnim razvojem. *Studium generale* (lat. opći studij, glavni studij) nastao je iz katedralnih škola koje su prerastale u sveučilišta. Izvorni nastavni plan i program glazbenog obrazovanja bio je pod utjecajem Boetija i njegovih *septem artes liberales* (sedam slobodnih umijeća). U početku je glazba bila usmjerena na teorijska glazbena pitanja antičke Grčke, a postupno je postala dio *quadriviuma*¹, što je dovelo do podjele glazbene nastave na pjevanje po sluhu i pjevanje pomoću znanja o teoriji glazbe. Kako su koncepti klasične glazbene teorije poput tetrakorda prilagođeni suvremenoj glazbenoj praksi, teme poput ljestvica i intervala kategorizirane su pod *musica plana* (u doslovnom prijevodu ravna glazba), a ritam i menzuralna teorija pod *musica mensurabilis* (u doslovnom prijevodu mjerljiva glazba). Instrument kojim su se pjevači koristili u to doba bio je monokord, a služio je za uvježbavanje intonacije i ljestvica, no i to se mijenjalo. Kasnije je teorija glazbe uključila praktičnu pedagogiju i elemente poučavanja koji su bitni za izvođače i skladatelje. U kasnijem srednjem vijeku, biti *cantor peritus et perfectus* (u doslovnom prijevodu: pjevač vješt i savršen) značilo je biti vješt i obrazovan glazbenik (Christensen, 2008).

Johann Georg Sulzer u svom djelu *Allgemeine Theorie der schönen Künste* (Opća teorija lijepih umjetnosti) opisuje teoriju glazbe kao disciplinu koja mora uključivati praktična pravila koja su bitna za podučavanje bilo koje umjetnosti. Sustavno podučavanje teorije glazbe zaživjelo je krajem 18. stoljeća. Johann Forkel bio je prvi koji je istinski predložio metodički plan učenja u svojoj knjizi *Theorie der Musik* (Teorija glazbe). Teoriju glazbe definirao je kao široko područje proučavanja glazbenog obrazovanja koje se sastoji od pet komponenti: gramatike, retorike (*musica practica* – ljestvice, tonaliteti, harmonija i metar), fizike, matematike (*musica theoricæ*) i kritike. Najveći pomak u razvoju teorije glazbe vidljiv je od početka 20. stoljeća kada su se razvila dva važna smjera: kompozicijska serijalna teorija (dvanaesttonska tehnika Arnolda Schönberga) i analitička tonalitetna teorija (Heinricha Schenckera). Nadalje podučavanje glazbe postaje formalnije i vezano uz institucije (Benić Zovko, 2007).

¹ *Quadrivium* predstavlja skup četiriju predmeta ili umjetnosti – aritmetika, geometrija, glazba i astronomija – koji su slijedili trivij u nastavnom planu i programu, a sastojali su se od gramatike, logike i retorike.

U 20. st. nastale su nove metode učenja glazbe od kojih se neke i danas koriste. 1920-ih godina njemački skladatelj Carl Orff i njegova kolegica Dorothee Gunther otvorili su školu u Münchenu pod imenom *Guntherschule*, mjesto gdje su mladi umjetnici – glazbenici i plesači dobili priliku da integriraju svoje umjetnosti. Studenti su eksperimentirali, stvarali i oblikovali svoje kreacije. Oni koji su se specijalizirali za ples također su učili pjevati i svirati, a na isti su način glazbenici morali razviti određenu sposobnost kretanja, odnosno plesanja. Instrumenti kojima su se služili bili su preteča onoga što danas nazivamo Orffovim instrumentarijem (Shamrock, 1997). Od 1932. do 1935. Orff je zajedno s Gunild Keetman objavio je djelo *Orff-Schulwerk: elementare Musikübung* (Orffova škola: elementarne glazbene vježbe), (Hrvatska enciklopedija, 2024.). Cilj im je bio razviti cjelovitiji pristup muziciranju, a kombinirali su sljedeće elemente: glazbu, kretanje, govor i dramu (VanderGraaff, 2023). Učitelji Orffove metode koriste sljedeće nastavne alate kako bi učenicima pružili pozitivno iskustvo u učenju glazbe i mogućnost da se osobno izraze: reproduciranje, oponašanje, eksperimentiranje i stvaranje pokreta; korištenje instrumenata i dijela skladbe za stvaranje bogatijih zvukova; učenje temeljeno na projektima; jezično-ritmične veze; kretanje; narodni ples. Nešto je veći naglasak na improvizaciji i izražavanju kreativnosti nego na glazbenoj pismenosti (VanderGraaff, 2023).

Zoltán Kodály, mađarski skladatelj, također je izumio vlastitu metodu učenja glazbe. Kodályjeva metoda nastala je kao rezultat njegova shvaćanja da djeca u njegovoj rodnoj domovini imaju slabe glazbene vještine te koliko malo cijene glazbu. Razlog toga bila je sve veća urbanizacija njegove zemlje koja je odvojila mnoge ljude od korijena mađarske narodne kulture (Sinor, 1982). Kodály je kao skladatelj imao potrebu reagirati na potrebe svoje publike, odnosno odgojiti mlade ljude u dobre poznavatelje glazbe te stvoriti novu metodu učenja glazbe. Fokus njegove metode bio je prvenstveno na pjevanju (to je "najprirodniji" instrument). U svoje učenje uključio je tradicijsku glazbu, kvalitetnu glazbu (uključujući klasičnu glazbu i snimke različitih žanrova i stilova) jer je želio samo najbolju glazbu i najbolje učitelje za učenike. Pojmove je poučavao postepeno, koristeći različite alate. Njegova nastava često je uključivala mnogo narodnih plesova zajedno s podukom glazbene pismenosti. Cilj je bio pružiti učenicima puno glazbenih iskustava dok grade svoje samostalno glazbeno stvaralaštvo. U njegovom radu stavlja se veći naglasak na pjevanje i glazbenu pismenost (čitanje, pjevanje na način pitanje – odgovor, pisanje, improvizacija, stvaranje). Kao literaturu koristio je zbirku autentičnih narodnih pjesama. Njegove nastavne metode uključuju: postupan slijed pojmova; pripremu, predstavljanje i vježbanje koraka;

solmizacija i ritamske slogove, fonomimiku, narodne plesove i pjevanje po glasovima (VanderGraaff, 2023).

U kasnom 19. st. švicarski skladatelj i glazbeni pedagog Emile Jaques-Dalcroze, primjetivši nedostatak ekspresije u izvedbi glazbe svojih učenika, osmislio je novu metodu učenja glazbe. Tri bitna elementa koja sadrži Dalcrozeova metoda su: ritamski pokret ili euritmika, vježbe sluha i pjevanja te improvizacija (Thomsen, 2011). Učitelji euritmike usredotočuju se na prostor i kretanje kao najučinkovitiji način fizičkog pokazivanja i vježbanja izražavanja na višim razinama. Nastavni alati uključuju: improvizirane pokrete, spacijalnu svijest, labanotaciju/kinetografiju (plesno pismo), fiksni "do" (ton c je uvijek do), nastupe uživo s učiteljima te rekvizite potrebne za izgradnju tjelesne svijesti učenika (VanderGraaff, 2023).

Sredinom 20. st. japanski violinist Shinichi Suzuki, vođen vlastitom idejom da je svaki čovjek rođen glazbeno talentiran te da ima sposobnost naučiti svirati instrument kao što uči govoriti materinji jezik, pokrenuo je pokret za standardizaciju glazbenih uputa za sviranje za japanske učenike. Obilježja njegove metode su sljedeća: pristup materinskog jezika (učenje glazbe kao što učimo jezik), uključenost roditelja, ponavljanje naučenog, rani početak, postepena nastava, slušanje glazbe, individualno i grupno učenje te odgođeno čitanje glazbe (nakon što učenik već zna svirati instrument). Učitelji Suzuki metode koriste mnogo ponavljanja. Obično se učenike uči strategijama za pravilno držanje instrumenta, a nakon toga učenje i vježbanje napamet (Kendall, 1996.)

U 20. stoljeću Edwin Gordon bavio se pitanjem učinkovitih aspekata glazbenog obrazovanja. Iz svojih istraživanja Gordon je razvio metodu učenja teorije glazbe u kojoj je naglasak na tri bitna obilježja: audijacija, imitacija i notacija (Gordon, 1989). Nastavni alati su: audijacija – unutarjni sluh i zamišljanje glazbe, Froseth ritamski slogovi, solmizacija i pomični "do", procjena glazbenih sposobnosti učenika i pronalazak njihovih slabih točaka, pjevanje i ritamski pokret na prvom mjestu, učenje svih dionica, rani početak, podjednako korištenje svih tonaliteta i načina te svih mjera (VanderGraaff, 2023).

Pojam *World Music Pedagogy* mogli bismo prevesti kao pedagogija glazbi svijeta. Cilj ove metode učena glazbe jest upoznati i očuvati tradicijsku glazbu svih kultura i naroda diljem svijeta. Uključuje: pjevanje pjesama iz različitih kultura, igranje glazbenih igara iz različitih dijelova svijeta, narodne plesove, slušanje snimki i gledanje videozapisa, uključivanje se u smislenu raspravu o svjetskoj povijesti, kulturi i glazbi, naglasak na sviranju udaraljki.

Konverzijski *solfeggio* nastao je u Americi kada je John Feierabend uzeo neke dijelove Kodályjeve metode i prilagodio ih američkoj kulturi stvorivši novu vlastitu metodu. Njegova metoda uključuje: solmizaciju i ritamske slogove, slijed tonova koji počinje s "mi-re-do" i podjednako korištenje binarnih i ternarnih mjera, pjevanje na prvome mjestu, narodne plesove, pozitivna glazbena iskustva, dvanaest faza spremnosti za glazbenu pismenost te autentični glazbeni materijal (VanderGraaff, 2023.). Neke zajedničke osobine svih ovih alternativnih metoda su: izgradnja individualnog glazbenog iskustva, redoslijed aktivnosti od jednostavnijih do kompliciranijih, uključivanje tjelesnog pokreta kao dio procesa učenja, zvuk prije znaka, instrumenti kao dodatni alati za učenje, korištenje ritamskih slogova, autentična glazba raznih kultura, sistem solmizacije, fonomimika, tradicijski plesovi ili pokreti, izgradnja pozitivnih glazbenih iskustava, njegovanje osobnog izražavanja (VanderGraaff, 2023).

Kada govorimo o vezi između glazbe i likovne umjetnosti, Aristotel je bio jedan od najranijih pisaca koji je istaknuo izravnu korelaciju između duginih boja i tonova glazbene ljestvice. Kasnije je njegov koncept osvojio poznate renesansne umjetnike poput da Vincija, koji je proizvodio naočale u boji namijenjene nošenju tijekom dvorskih glazbenih predstava. Giuseppe Arcimboldo, poznati slikar koji je naslijedio da Vincija, stvorio je hidrauličke strojeve za upotrebu na različitim kazališnim pozornicama uz svoje dobro poznate portrete s voćem, povrćem, cvijećem i knjigama. Zapisi iz tog doba pokazuju da je stvorio stroj – orgulje u boji, čija je svrha bila predstavljanje zvukova vizualno, često uz pratnju glazbe. Međutim, vizualizacija glazbe razvijena je ne samo u likovnim umjetnostima, gdje su različite glazbene kompozicije služile kao inspiracija za umjetnička djela, već i u glazbenim umjetnostima gdje je velik dio djela nastao kao rezultat iskustava i ideja izraženih u umjetničkim djelima. Programna suita „Slike s izložbe“ Modesta Petroviča Musorgskog vrhunski je primjer bliskog odnosa glazbe i likovne umjetnosti. Slikar Vasilij Kandinski posjedovao je izvanrednu sposobnost da spoji svoju slušnu i vizualnu imaginaciju. Napravio je seriju slika inspiriranih „Slikama s izložbe“ Musorgskoga, a tijekom svog života isticao je blisku vezu između slikarstva i glazbe (Moritz, 1997).

Tijekom prve polovice 18. stoljeća bilo je početnih pokušaja stvaranja glazbenog instrumenta koji bi mogao spojiti glazbeni izričaj s vizualnim fenomenom. Čini se da je Louis Bertrand Castel bio prvi konstrukcijom svoga okularnog čembala. Svaki ton instrumenta povezan je drugom bojom pomoću 60 staklenih ploča u boji (Moritz, 1997; Novotna i Ašenbrenerová, 2021).

Iz istaknutih povijesnih činjenica proizlazi da je vizualizacija glazbe od davnina prepoznata kao metoda učenja i umjetničkog stvaralaštva. Poznati slikari i umjetnici koristili su glazbu kao inspiraciju za oslikavanje platna. Glazba im je predstavljala svojevrsnu formulu za usavršavanje inovativnih načina slikanja. Stoga su zasigurno radovi navedenih poznatih autora poslužili kao temelj za daljnji razvoj vizualnih metoda u učenju glazbene kulture i umjetnosti.

2. 2. Teorijske glazbene discipline

Budući da je teorija glazbe toliko raznolika, ona nema jasnu, jedinstvenu i prihvaćenu definiciju. Međutim, u literaturi se navodi da je teorija glazbe u suštini najjednostavniji put do samostalnog, visokokvalitetnog glazbenog obrazovanja jer se proučavanjem teorije glazbe stječu znanja o načelima koja vladaju u glazbenoj umjetnosti. Drugim riječima, cilj teorije glazbe je pripremiti buduće glazbenike za složenije glazbene aktivnosti i samostalan pristup glazbi, odnosno njezinom učenju i izvođenju (Petrović, 2007).

U praksi europske klasične glazbe aktualne su glazbene discipline kao što su *Solfeggio*, Harmonija, Polifonija ili Kontrapunkt, Glazbeni oblici, Čitanje i izvođenje partitura te Dirigiranje. Ovdje će se ukratko u najvažnijim crtama objasniti svaka od njih:

- *Solfeggio* – glazbeno-teorijska disciplina u kojoj se pjevanjem (solmizacijom), intonacijskim vježbama, glazbenim diktatom i notnim opismenjavanjem stječu intonacijska i ritamska znanja i vještine koje omogućuju razumijevanje glazbenih sastavnica kao što su ritam, melodija i harmonija (Rojko, 2012);
- Harmonija – uključuje nauk o svim akordima i njihovim međusobnim odnosima te pojašnjava funkcije unutar tonaliteta. Građa predmeta povijesno je uvjetovana, tj. nastala je proučavanjem tonalitetnih homofonih glazbenih djela skladatelja od 17. do 20. st. (Petrović, 2007);
- Polifonija ili Kontrapunkt – naglašava horizontalnu komponentu glazbe – kretanje glasova. Glavni cilj nastave Polifonije je stjecanje znanja glazbene i kontrapunktske tehnike skladanja iz doba renesanse i baroka (Hrvatska enciklopedija, 2024.).
- Glazbeni oblici – disciplina koja ima za cilj poučiti o principima glazbenog oblikovanja i evoluciji glazbenih oblika i vrsta analiziranjem strukture glazbenih djela (Petrović, 2007).

- Čitanje i sviranje partitura – nastavni predmet koji podučava izvođenje glazbe za zborove, instrumentalne sastave i različite orkestre (Nastavni planovi i programi za srednje glazbene i plesne škole, 2008).
- Dirigiranje – (lat. *dirigere*: ravnati, upravljati) vještina ravnanja (upravljanja) većim izvođačkim sastavom, orkestrom, zborom ili opernim ansamblom određenim kretnjama koje predočuju metrički tijek i naznačuju dinamiku i artikulaciju izvođene kompozicije (Hrvatska enciklopedija, 2024).

Discipline kojima se bavimo u srednjoškolskom glazbenom obrazovanju su: Harmonija, Polifonija ili Kontrapunkt, Glazbeni oblici, Čitanje i sviranje partitura i Dirigiranje, dok se *Solfeggiom* bavimo i u osnovnoj školi.

2. 3. Glazbeno obrazovanje u Hrvatskoj i teorijski glazbeni predmeti

Glazbeno obrazovanje u Republici Hrvatskoj nudi programe od predškolske dobi pa sve do programa na visokoškolskim ustanovama. Namjera je državnog glazbenog obrazovanja kontinuirano školovati glazbenike od rane dobi sve do studija, iako postoji mogućnost da se neki od koraka preskoči. Što se tiče obrazovanja odraslih, ono je moguće u privatnim glazbenim ustanovama dok za sve državne glazbene ustanove postoji dobno ograničenje. Nastava koja priprema djecu za osnovnu glazbenu školu uvedena je tek nedavno, a uključuje glazbeni vrtić i početnički *Solfeggio*. U Hrvatskoj učenici mogu upisati osnovnu glazbenu školu u trajanju od šest godina ili mogu pohađati dvogodišnji pripremni program nakon čega mogu upisati četverogodišnju srednju glazbenu školu. Srednjoškolsko glazbeno obrazovanje priprema učenike za upis na visoko obrazovanje jer je stručno glazbeno obrazovanje prioritet u hrvatskom obrazovnom sustavu (Matoš, 2018). Za visoko glazbeno obrazovanje u Hrvatskoj nije potrebna niti jedna razina formalnog glazbenog obrazovanja. Ustvari, svatko tko ima završenu srednju školu može upisati akademiju, pa čak i prije nego maturira (pod uvjetom da maturira tijekom studija). No, u praksi je to "nepraktično". Prijemni ispit za akademiju zahtijeva konkretna i specifična glazbena znanja i vještine koja ne možemo naučiti samo tako, sami od sebe, već moramo imati dobrog mentora koji bi nam prenio ta znanja bez obzira ostvaruje li se to kroz formalno glazbeno obrazovanje ili privatne instrukcije.

Neki teoretičari, uspoređujući Hrvatsku s drugim europskim zemljama, smatraju da su nastavni planovi i programi glazbenih škola u Hrvatskoj pretjerano zatvoreni što onemogućuje kreativan rad glazbenih nastavnika. Tu nedostaje šire javne rasprave zbog kvazistrukovnog, a zapravo političkog monopola HDGPP-a nad organizacijom glazbenog školstva u Hrvatskoj. Dakle, programi se temelje na tradicionalnom predmetno-satnom sustavu te su više usmjereni na sadržaj nego na sam proces. Osim toga, obvezni, izborni i fakultativni predmeti strogo su određeni, imaju propisan oblik rada i usmjerenost na sadržaje (umjesto na ishode učenja). Čak i najnovije inačice programa iz 2006. godine (osnovnoškolska razina) i 2008. godine (srednjoškolska razina) nisu sadržajno izmijenjene u odnosu na prethodne programe (Matoš, 2018).

Osim kurikuluma (Kurikulum za nastavni predmet Glazbene kulture za osnovne škole i Glazbene umjetnosti za gimnazije u Republici Hrvatskoj, 2019), hrvatski glazbeno-obrazovni sustav temelji se i na sljedećim izvorima (Matoš, 2017):

- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi;
- Zakon o umjetničkom obrazovanju;
- Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe; osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja i srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja;
- Pravilnik o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkom obrazovanju učitelja i stručnih suradnika u osnovnom školstvu i srednjem školstvu;
- Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika i srednjoškolskom obrazovanju darovitih učenika;
- Nastavni planovi i programi za srednje glazbene i plesne škole.

U nastavku su prikazani i neki od propisanih ciljeva i zadataka hrvatskih glazbenih škola (Nastavni planovi i programi za srednje glazbene i plesne škole, 2008):

- omogućiti učenicima stjecanje vještine sviranja na kojem od glazbala koja se u školi poučavaju te razvijati učenikove glazbene sposobnosti – produktivne i reproduktivne
- omogućiti uz učenje glazbala stjecanje i drugih važnih glazbenih znanja, vještina i navika, omogućujući učenicima cjelovit glazbeni razvitak
- voditi brigu o osobito sposobnim i darovitim učenicima.

Teorijski glazbeni predmeti u hrvatskom obrazovnom sustavu razlikuju se ovisno o školskoj razini, odnosno stupnju obrazovanja. U osnovnim općeobrazovnim školama poučava se predmet Glazbena kultura tijekom svih osam godina, od čega prve tri godine predmet poučava nastavnik

razredne nastave, a od četvrtog razreda glazbeni pedagog odnosno nastavnik Glazbene kulture. Što se tiče srednjoškolske razine, samo gimnazijski programi sadrže predmet Glazbenu umjetnost u trajanju od četiri ili dvije godine, ovisno o programu. Glazbena kultura i Glazbena umjetnost u osnovnim i srednjim školama imaju status odgojnog predmeta i pripadaju umjetničkom području, pa je svrha tog predmeta prema Nacionalnom okvirnom kurikulumu (MZOS, 2011, 208) "osposobiti učenike za razumijevanje umjetnosti i za aktivan odgovor na umjetnosti svojim sudjelovanjem" te "učenje različitih umjetničkih sadržaja i razumijevanje sebe i svijeta pomoću umjetničkih djela i medija te za izražavanje osjećaja, iskustava, ideja i stavova" (NOK, 2011). Dakle, nastava glazbe učenicima omogućuje bavljenje različitim aktivnostima s ciljem da se učenike uvede ne samo u glazbenu nego i u opću kulturu (Senjan, 2017). Teorijski glazbeni predmeti koji se danas poučavaju u osnovnim glazbenim školama su *Solfeggio* i Teorija glazbe, dok su to u srednjoj glazbenoj školi: *Solfeggio* (tijekom četiri godine), Harmonija (četiri godine), Polifonija (dvije godine), Povijest glazbe (četiri godine), Glazbeni oblici (dvije godine), a za učenike smjera glazbenik teoretičar još i Dirigiranje te Čitanje i sviranje partitura. U Tablici 1. prikazan je primjer aktualnog nastavnog plana i programa za srednju glazbenu školu – glazbenik teoretičar.

NASTAVNI PREMET	RAZRED					
	I. pr.	II. pr.	I. sr.	II. sr.	III. sr.	IV. sr.
Glasovir obvezatno	2*	2*	2*	2*	2	2
Solfeggio	4	4	2	2	2	2
Harmonija			3	3	2	2
Polifonija					2	2
Povijest glazbe ¹			2	2	2	2
Glazbeni oblici					1	1
Skupno muziciranje (zbor, orkestar) ²	4	4	4	4	4	4
Izborna glazbalo			1	1		
Dirigiranje					1	1
Čitanje i sviranje partitura				1	1	
UKUPNO	10	10	14	15	17	16

Tablica 1. Nastavni plan i program za srednju glazbenu školu – Glazbenik teoretičar

Izvor: Nastavni planovi i programi za srednje glazbene i plesne škole (2008)

3. VIZUALNE METODE U NASTAVI TEORIJSKIH GLAZBENIH PREDMETA

Polazeći od shvaćanja da svako dijete uči drugačije, razvile su se različite metode podučavanja među koje spada i vizualna metoda (Mattes, 2007). Ljudi obrađuju do 80% informacija putem svojih osjetila. Suvremena informacijska tehnologija omogućila je da ljudi danas svjedoče fenomenu likovne i glazbene kulture u školama koje se neprestano razvijaju. Današnja kultura, većinom temeljena na vizualnim medijima ima dubok utjecaj na ljude čak i izvan akademske zajednice. Prihvatljivo je u nekim situacijama razmjenjivati informacije bez odgovarajuće vizualne pomoći, a također je višestruko prikladno kada je riječ o glazbenom obrazovanju. Ipak, bez vizualne potpore obrazovanje više nije posve dostatno u smislu razvoja novih i inovativnih nastavnih metoda sa sve većim granicama učinkovitosti. Važnost svakog osobnog doživljaja glazbe naglašeno je u zahtjevima progresivnog razvoja kreativnosti i aktivnog pristupa glazbenom obrazovanju. Kao rezultat toga, glazbeni nastavnici moraju prevladati nove prepreke kako bi učinkovito i jasno prenijeli glazbeno iskustvo svojim učenicima. Stoga ne samo da se čini dobrom idejom poboljšati nastavu korištenjem vizualizacije glazbenog obrazovanja, već je vizualizacija glazbe postala jednom od zahtjeva u glazbenoj nastavi. Vizualizacija u nastavi glazbenih predmeta ovisi o dobi učenika i razvoju njihovih glazbenih vještina. Literatura pokazuje da metode vizualizacije informacija, ako se koriste uvrštavanjem vježbi kritičkog mišljenja u metodiku nastave, mogu razvijati kreativnost učenika (Novotna i Ašenbrenerová, 2021; Shatri, 2017). U ovom poglavlju će se prikazati najčešće trenutno korištene vizualne metode u nastavi teorijskih glazbenih predmeta, popraćene praktičnim primjerima i ilustracijama.

3.1. Važnost metodičkih postupaka u nastavi

Utemeljena na stručnoj i znanstvenoj literaturi, nastava je suvremen, širok i prilično zamršen pojam. U nastavi učitelj i učenik dva su primarna oslonca koja se stavljaju u prvi plan. Osim stečenih stručnih kompetencija, kvalificirani nastavnik mora s jedne strane biti visoko osposobljen za prenošenje znanja na nižoj razini, što zahtijeva daljnje usavršavanje. Učenici pohađaju nastavu iz najmanje tri razloga: kvalifikacija, personalizacija i socijalizacija. Sve to nastava nedvojbeno treba ponuditi učenicima, uz dodatne dobrobiti koje nadilaze znanja i sposobnosti o kojima se

poučava u nastavničkim programima i predmetnim metodikama u koje je ugrađena metodika poučavanja (Pranjić, 2013).

Nastavne metode ustvari su postupci nastavnika za organiziranje nastavnog procesa. One su način suradnje nastavnika i učenika kako bi se postigli ciljevi učenja. Drugim riječima, nastavna metoda je planirani proces koji učitelj koristi kako bi pomogao učenicima da postignu ciljeve učenja uz pomoć nastavnih materijala. U području odgoja i obrazovanja metode se odnose upravo na način na koji se postupa u skladu s određenim pristupom, učiteljev metodički pristup pri izradi nastavnog plana i učenikovo izvršavanje postavljenih zadataka (Mattes, 2007; Pranjić, 2013).

Budući da svako dijete uči drugačije, bilo vizualno, auditivno, kinestetički, kroz specifične simbole ili aktivno u grupi, podrazumijeva se da se za poučavanje različitih komponenti obrazovanja moraju koristiti različiti pristupi. Upravo navedena činjenica razlog je potrebe rasprave o različitim idejama o metodama i, općenito govoreći, kako se one primjenjuju u stvarnosti nastavnog procesa. Neosporno je podržati tezu da učenici razvijaju svoje sposobnosti, formiraju vlastite svjetonazore i usvajaju vlastita stajališta o nizu životnih pitanja kao rezultat ovih nastavnih strategija. Strategije poučavanja kao takve moraju se pridržavati logičkih standarda koji se postavljaju za učenika, kao i poštivati psihološki razvoj učenika i jedinstvene karakteristike svakog predmeta. Sposobnost primjene metoda u određenim postupcima i aktivnostima poznata je kao metodologija i nije proizvoljna. Sastoji se od četiri bitne komponente: razumijevanja, pregovaranja, međusobnog oslanjanja i prvenstva. Sukladno tome razlikuju se i tri kategorije pravila primjene metoda u nastavi: prilagodba situaciji, prilagodba cilju i sadržaju te prilagodba nastavniku i učeniku. Ključno je razumjeti te razlike. Ovi temeljni standardi za vođenje moderne nastave neophodni su za ispravno planiranje i podučavanje. Prethodno navedeni zahtjevi moraju biti ugrađeni u odgovarajući pristup nastavi; ne mogu biti apsolutni niti odvojeni jedni od drugih (Pranjić, 2013).

Nastavnici se bave različitim zadacima dok podučavaju učenike, uključujući jasnu i postepenu komunikaciju, predstavljanje, tumačenje i korištenje primjerice *Power Point* prezentacija, pisanje na ploči, crtanje, korištenje radnih listova, objašnjavanje, ispitivanje učenika i davanje konstruktivne kritike ili pohvale učenicima. Učitelji postavljaju grupne projekte, ocjenjuju domaće zadatke i savjetuju učenike i njihove roditelje kao odgovor na svaki njihov neuspjeh. Metodički postupak odnosi se na niz radnji koje poduzima nastavnik koristeći se nastavnim sadržajima, pod određenim okolnostima nastave, poštujući pedagoška i metodička načela, kako bi sebi kao

nastavniku i učenicima omogućio postizanje zadanih ciljeva. Da bi uklopili metodičke postupke u svoju nastavu, nastavnici moraju posjedovati tri različita područja kompetencija, odnosno pridržavati se sljedećih postupaka (Pranjić, 2013):

- planiranje nastave;
- izvođenje nastave;
- vrednovanje nastave.

Kreativne metode nastave prate nastavu koja ima za cilj poticanje kreativnosti. Kreativne strategije poučavanja trebale bi podržati postizanje specifičnih kognitivnih, afektivnih i psihomotoričkih ciljeva jer bi bez njih obrazovanje i učenje imali jednostran učinak (Dubovicki i Omićević, 2016). Ključni element profesionalne kompetencije nastavnika u vidu uspješnog obrazovanja učenika je njegova sposobnost da surađuje u odnosu između učitelja i učenika, da komunicira i vodi dijaloge s učenicima. Zapravo je sretno okruženje u učionici ključno, ali se može postići samo kada nastava u cjelini teče glatko i proizvodi željene ciljeve učenja i rezultate. Stoga proizlazi da metodologija poučavanja obuhvaća mnogo više od pitanja tehničke provedbe; uključuje i sadržajne, kognitivne, organizacijske, interakcijske i psihološke aspekte (Jelavić, 2003). Svaki učenik ima pravo očekivati da nastavnik poštuje njegove jedinstvene sposobnosti, sve dok je to u mjeri koja je primjerena nastavi. Za to su potrebni čvrsti pedagoški i psihološki temelji praćeni razumijevanjem zamršenih procesa uključenih u ljudski razvoj i najširi raspon tehnika koje se koriste u metodici poučavanja, tj. sve što je potrebno da bi nastavni proces tekao glatko i uspješno (Pranjić, 2011).

Prema Pranjiću (2011), postoje različiti metodički postupci u nastavi. Kao najvažnije autor ističe sljedeće:

- izlaganje;
- razgovor;
- demonstracija;
- čitanje teksta;
- pjevanje;
- slušanje glazbe;
- analiza umjetničkog djela;
- meditacija;
- fotogovor;

- izrada stripa;
- igranje uloga.

Neki autori ističu važnost uravnoteženja nastavnog sadržaja i metoda u obrazovanju (Mattes, 2007), dok neki naglašavaju da integracija postupaka ili metoda poboljšava obrazovni proces (Bognar, 2001). Osim toga, Bognar smatra da egzistencijalni² odgoj uključuje tri glavne metode: metodu zdravog načina života, metodu praktičnog rada i sigurnosnu metodu, koja se može provoditi kroz igre, simulacije i akcije. Također, on ističe da društveno obrazovanje uključuje metode komunikacije, afirmacije i suradnje, od kojih svaka ima postupke koji mogu koristiti igre ili neke druge metode. Strategija individualizacije u humanističkom obrazovanju usmjerena je na promicanje samoaktualizacije učenika, roditelja i odgajatelja, naglašavajući važnost osobnih kvaliteta u postizanju uspjeha (Bognar, 2001). Dakle, proizlazi da učitelji moraju kontinuirano razvijati vlastite osobnosti kako bi učinkovito provodili ovu strategiju i općenito metode i metodičke postupke u nastavi kako glazbenih, tako i drugih predmeta.

3.2. Vizualno učenje glazbe – metode i pomagala

U narodu se kaže da je bolje jednom vidjeti nego čuti sto puta. Razvojem glazbenog ukusa i emocionalne osjetljivosti u djetinjstvu stvara se temelj čovjekove glazbene kulture, kao dijela njegove opće duhovne kulture u budućnosti. Vizualna metoda u nastavi glazbe jedna je od često korištenih metoda u nastavi glazbe. Kako bi se oblikovalo znanje, vještine i sposobnosti učenika, vizualizacija kao princip učenja zapravo podrazumijeva stvaranje mentalnih slika slušnih predmeta ili radnje koju te slike proučavaju. Učitelj bi trebao razmisliti o poticanju korištenja što je više moguće osjetila kada pokušava lekciju duboko urezati u učenikovo pamćenje. Ta osjetila uključuju uho, oko, glas, osjet pokreta mišića i, ako je moguće, miris i okus. Vizualni prikazi se koriste i danas u didaktici za opis taktilnih, slušnih, vizualnih i drugih osjetila (Ahmedjanova, 2017).

U nastavi glazbe mogu se koristiti različita vizualna pomagala: slike, grafički prikazi, multimedijske aplikacije i sl. Pomoću vizualnih pomagala dijete može vidjeti, shvatiti i zaključivati, što će mu podići motivaciju za učenje. Temeljito razumijevanje teme omogućeno je

² Egzistencijalan (latinski: *existentia* – opstojanje) – onakav kakav postoji ili se održava u vremenu i prostoru. U egzistencijalni odgoj spadaju zdravstveni, radni, samozaštitni i ekološki odgoj (Hrvatska enciklopedija, 2024; Kudeljnjak, A. M., Vuković, M., 2017).

korištenjem vizualnih pomagala kao što su tablice i dijagrami prilikom objašnjavanja novih informacija. Multimedijske prezentacije, primjerice *Power Point*, danas su uobičajena pojava u školama. Videozapisi pobuđuju interes učenika i povećavaju njihovu motivaciju. U razredu učitelji mogu koristiti razne vizualizacijske kvizove kao što su igre, grafički diktat, zagonetke i križaljke. Kod izvođenja pjesme u nižim razredima djecu je moguće organizirati i zainteresirati inscenacijama³. Pri tome se dostupnost, sadržaj, ilustrativnost, zastupljenost i svrhovitost vizualnih pomagala moraju poštovati pri njihovoj uporabi (Ahmedjanova, 2017).

Vizualizacija se može koristiti u svim vrstama aktivnosti i u svim fazama nastave. To može biti prilikom učenja pjesme, prilikom razumijevanja pri proučavanju teorije, prilikom slušanja glazbe i učenja pjesme kao što je to prikazano u Tablicama 1., 2. i 3. (Ahmedjanova, 2017).

Tablica 2. Vizualizacija prilikom učenja glazbe

FAZA UPOZNAVANJA PJESME	VIZUALIZACIJA
1. Upoznavanje s pjesmama	Izvedba određene glazbe, kao primjer zvuka (instrumenti kao vizualizacija)
2. Govor i analiza pjesme	Slike, dijagrami
3. Razumijevanje	Nastup pojedinih učenika
4. Izvedba	Inscenacija
5. Kreativno izražavanje pri izvođenju pjesme	Samoizražavanje u pjesmi, kao ponovno stvaranje (dodavanje pokreta, zamišljanje scena iz pjesme prilikom pjevanja)

Izvor: Ahmedjanova (2017)

Tablica 3. Jasnoća pri proučavanju glazbe

TEORIJA KONTEKSTA GLAZBE	VIZUALIZACIJA
1. Objašnjenje	Portreti skladatelja, slike, fotografije, audio i video zapisi, dijagrami, tablice, prezentacije
2. Usvajanje	Različiti materijali, glazbene i didaktičke igre
3. Ponavljanje (provjera domaće zadaće)	Shema, tablice
4. Sažetak	Test (vizualni sažetak naučenoga), rasprava
5. Kreativna primjena znanja	Sastavljanje križaljki, rebusa, zagonetki i drugih kreativnih zadataka

Izvor: Ahmedjanova (2017)

³ U nastavi glazbe s učenicima možemo zamišljati okruženje i atmosferu koja opisuje tekstualni sadržaj neke pjesme (npr. prirodu, šumu, grad, životinje).

Tablica 4. Vizualizacija prilikom slušanja glazbe

STADIJ PERCEPCIJE GLAZBE	VIZUALIZACIJA
1. Percepcija glazbe	Audiozapisi (zamišljanje glazbe) i videozapisi, dijapozitivi
2. Analiza glazbenog djela	Shema, usporedba s drugim djelima
3. Kreativna realizacija slušanoga	Crteži

Izvor: Ahmedjanova (2017)

Tri su vizualne metode koje se najčešće i spominju u didaktičkoj literaturi, a mogu se prepoznati i u prethodno navedenim tvrdnjama drugih autora (Cindrić, Miljković i Strugar, 2016):

- metoda demonstracije – izvedena je iz latinske riječi *demonstrare* što znači „pokazati“, a usko je povezana s verbalnom metodom. Cilj ove metode je učenicima vizualno predstaviti objekte, procese, pojave i događaje radi perceptivnog (vizualnog) razumijevanja. Ova metoda funkcionira kroz prikazivanje predmeta, pojava i događaja koji se nalaze u blizini učenika. Kroz demonstraciju raznih aktivnosti učenici prepoznaju strukturu procesa rada i uče kako treba raditi.
- metoda crtanja – ova metoda koristi se slučaju kada se pojave, procesi, predmeti i radnje ne mogu demonstrirati na prethodno opisani način: crtanje grafičkih znakova, crtanje grafičkih simbola, geometrijski crtež, grafičko prikazivanje kvantitativnih odnosa, shematsko crtanje predmeta, shematsko prikazivanje procesa, crtanje na temelju promatranja i predodžbe prirodnih predmeta, konkretizacija apstrakcije i ilustracija fabule
- metoda (i tehnika) izrade i interpretiranja umnih mapa – najčešće se koristi u nastavi *Solfeggia* za nelinearno prikazivanje te pri klasifikaciji neke ideje, odnosno organizaciji strukture.

Vizualne metode uključene su obično u verbalnu nastavu. Na primjer, učitelji mogu koristiti plakate za ilustraciju melodijskih, harmonijskih, tonskih i ritamskih pojmova. Vizualna pomagala, kao što je ranije navedeno, omogućuju učenicima da bolje konceptualiziraju verbalno naučene ideje. Međutim, ključno je da učitelji odaberu metode prikladne za dob učenika i temu o kojoj se radi kako bi osigurali učinkovito učenje. Svakako je značajna još jedna metoda koja spada u skupinu metoda demonstracije, a to je metoda slušne demonstracije ili auditivna metoda. Zapravo se metoda vizualne demonstracije obično kombinira s auditivnim metodama. Premda se ne radi o vizualnoj metodi, ona je izuzetno važna jer prethodi svim vizualnim metodama. Tek kada se slušno usvoje, glazbeni pojmovi mogu se usvajati i teorijski (Cindrić, Miljković i Strugar, 2016; Matoš,

2018). U nastavku ovog poglavlja detaljnije će se objasniti primjena navedenih metoda na konkretnijim primjerima u nastavi teorijskih glazbenih predmeta.

3.3. Vizualne metode u nastavi *Solfeggia*

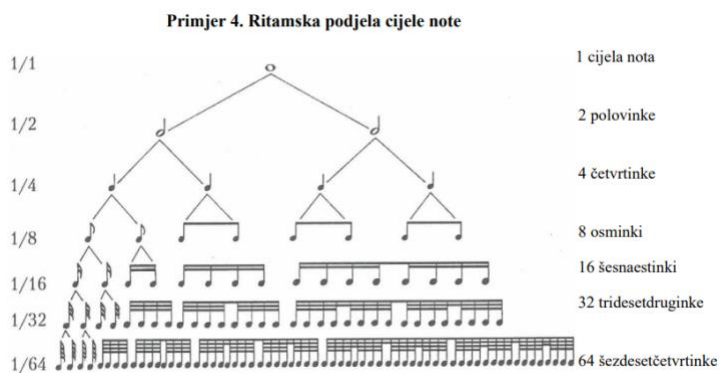
Solfeggio je obavezan predmet tijekom trajanja glazbeno-obrazovnog procesa, bez obzira koji program odnosno glavni predmet učenici odaberu. Cilj predmeta je kroz niz vježbi i zadataka pomoći učenicima da usvoje glazbu kao jezik te da, u najširem smislu riječi, razvijaju glazbenu pismenost. Ova disciplina je svojevrsni stup glazbenog obrazovanja jer postavlja temelje kako za svjesno glazbeno stvaranje, tako i za razumijevanje glazbe u cjelini. Ne samo da poboljšava razumijevanje drugih glazbeno-teorijskih tema i disciplina, već također olakšava i učinkovitije stjecanje glazbenih vještina za učenike (Cindrić, Miljković i Strugar, 2016; Matoš, 2018). Na satovima *Solfeggia* vizualna pomagala učenicima olakšavaju razumijevanje pojmova koje su verbalno i slušno naučili.

Učionica za *Solfeggio* trebala bi imati mnogo vizualnih prikaza koji se obično nalaze na zidu učionice. Savjetuje se da se zid učionice postavi tako da budu prikazani samo plakati potrebni za nastavu koja se u njoj izvodi, a ne najave produkcija i slično. Time se omogućuje učenicima da se lakše usredotoče na svoj rad i izbjegnu privlačenje pozornosti na stvari koje se događaju izvan učionice. Izručci dimenzija A4 ili A5 koji oponašaju izgled plakata mogu se dati učenicima u slučaju da je zid pretrpan plakatima ili za njih nema dovoljno mjesta. Mogu se koristiti vizualni materijali u boji ili crno-bijeli materijali koje učenici moraju obojiti kako bi ponovili ono što su naučili. Učenici mogu ostaviti prazna mjesta na početku kajdanke ili donijeti drugu mapu u koju će spremati izručke koje prikupljaju tijekom cijele godine. Kako bi se učenicima pružili kvalitetni materijali za učenje i služili kao podsjetnik pri radu i učenju kod kuće, bilo bi idealno kada bi učitelji učenicima podijelili sve izručke koji oponašaju plakate. Važno je paziti da se učenici ne preopтере dodatnim materijalima, već da im se pruži ono što im je potrebno za učenje glazbe. Takvi materijali uvijek se mogu ponuditi i u digitalnom obliku, no, kad su u pitanju učenici mlađe dobi, treba dati prednost fizičkim radnim materijalima. Ako se uoči da je učenicima određen pojam ili sadržaj posebno izazovan ili da ga često zaboravljaju, potrebno je pobrinuti se da se to uključi u obliku brošura i/ili plakata (Petrović, 2008).

U ovom poglavlju analizirat će se koja su to vizualna pomagala i kako se koriste, a bit će prikazane po redoslijedu osobina tona: trajanje, visina, jačina i boja.

3.3.1. Vizualno prikazivanje trajanja tona: ritam, mjera i tempo

Trajanje tona jedna je od prvih osobina tona s kojima se učenici susreću na satovima *Solfeggia*. Da učenicima pružimo zorno i olakšano razumijevanje podjela notnih vrijednosti možemo se poslužiti vizualnim primjerima poput ovih na slikama 1 i 2 (Despić, 2011). Slika 1 prikazuje ritamsku podjelu cijele note na manje notne vrijednosti, a Slika 2 vezanje i grupiranje nota pomoću notnih crta. Učenici prostornu notaciju, koja je jasno vidljiva na Slici 2, trebaju usvajati od najranijih dana.

Slika 1. Ritamska podjela cijele note

Izvor: Despić (2011)

Primjer 6. Vezanje i grupiranje nota pomoću notnih crta

Slika 2. Vezanje i grupiranje nota pomoću notnih crta

Izvor: Despić (2011)

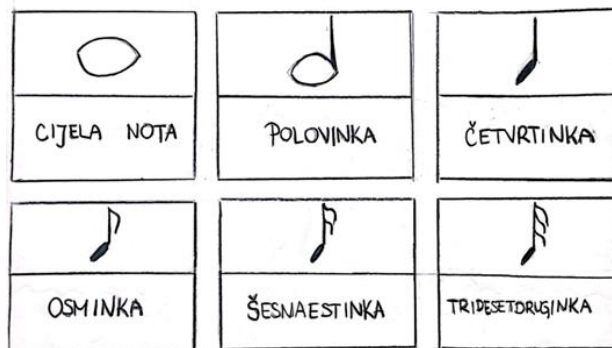
Vizualni prikaz "Note i pauze" omogućuje hijerarhijski prikaz notnih vrijednosti i odgovarajućih pauza od najvećih do najmanjih, unutar trajanja cijele note. Svaka notna vrijednost označena je drugom bojom. (Slika 3).

Slika 3. Vizualni prikaz "Note i pauze"

Izvor: autorica rada

Memorijske kartice s ritmom mogu se izraditi na način da je na jednoj kartici notna vrijednost, a na drugoj kartici (njenom paru) naziv te notne vrijednosti. Ako se kartice izrađuju u razredu, poželjno je da nastavnik prethodno izrežu kartice iste veličine, a učenici napišu nazive notnih vrijednosti te iste nacrtaju na karticama. Kao ilustracija, jedna kartica ima četvrtinku na sebi, a njen par ima napisanu riječ „čtvrtnka“. Slično ovome, mogu se kombinirati ritamski izgovor i notne vrijednosti. Primjer za četvrtinsku mjeru su četiri šesnaestinske note sa slogovima "ta-fa-te-fe", a na drugoj kartici bila bi nacrtana ta ista ritamska figura. Također mogu biti uključeni specifični nazivi ritmova poput triola, sinkopa, itd. Da bi se povećala težina igre, mogu se kombinirati grupe kartica. Na ovaj način učenici preuzimaju aktivnu ulogu u nastavi, bolje pamte informacije i pozornije usvajaju sadržaje. Budući da lekciju vide kao produžetak igre, više su uključeni u gradivo i više su potaknuti na učenje (Slika 4).

Slika 4 . Memorijske kartice s ritmom

Izvor: autorica rada

Kartice s ritmom koriste se na način da se izrade kartice s napisanim ritmom u trajanju od jednog takta (raznih mjera), a na ploči se ispiše ritamski primjer koji sadrži nekoliko praznih taktova. Tako učenici mogu sami dovršiti prazne taktove s karticama na kojima se nalazi odgovarajući ritam za tu odgovarajuću mjeru. Ostale varijante igre su sljedeće: da su sve kartice u istoj mjeri, a treba dopuniti nepotpune takove na ploči ili kod složenih mjera treba dopuniti nepotpune taktove tako da je podjela doba unutar takta jasna (2+2 kod četverodobnih mjera ili 3+3 kod šesterodobnih, primjerice).

Tablica 5 donosi tablični prikaz sistematizacije mjera koja prikazuje razliku između jednostavnih i složenih mjera te podjelu na binarne i ternarne mjere⁴, jedinicu mjere u svakoj od mjera te prikaz ritma od jednog takta za svaku tu mjeru.

Tablica 5. Jednostavne i složene mjere

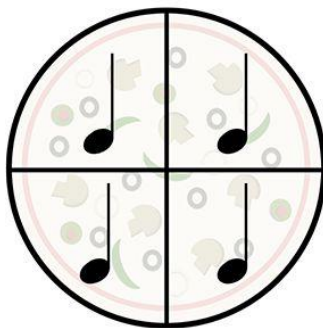
jednostavna binarna	$\frac{2}{4}$		
složena binarna	$\frac{6}{8}$		
jednostavna ternarna	$\frac{3}{4}$		
složena ternarna	$\frac{9}{8}$		
složena binarna	$\frac{4}{4}$		
složena binarna	$\frac{12}{8}$		

Izvor: Pinterest (2024)⁵ i autorica rada

⁴ Treba razlikovati binarne (sastavljene od dvije dobe) od ternarnih mjera (sastavljenih od tri dobe) nasuprot binarnoj i ternarnoj podjeli dobe gdje se pojedina doba dijeli na dvije ili tri podjedinice (prikazano u zadnjem stupcu u tablici).

⁵ <https://pin.it/1UvFRYBct> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)

Slika 5 pokazuje ilustraciju mjere u obliku pizze. Kad učimo mjeru učenicima možemo prikazati ovu ili sličnu ilustraciju (ovisno o mjeri koju obrađujemo), a možemo i s njima izraditi jedan veliki krug koji predstavlja pizzu te komadiće pizze (ovisno o mjeri koliko ih je potrebno). Na taj način vježbamo razumijevanje mjere, podjele takta na dobe i vrijednost neke notne vrijednosti u određenoj mjeri.

Slika 5. "Mjera kao pizza"

Izvor: Pinterest (2024)⁶ i autorica rada

Tempo se vizualno može prikazati pomoću slika koje pokazuju brzinu neke radnje. Slika 6 pokazuje plakat koji sadrži slike s nazivom tempa i objašnjenjem. Slike sadrže životinje (i čovjeka) u pokretu, a različite brzine kretanja opisuju neki tempo. Možemo igrati igru s učenicima na način da kad kažemo naziv određenog tempa oni korakom imitiraju brzinu tog tempa koji smo zadali. Na taj način učenici aktivno sudjeluju u učenju te lakše pamte nove pojmove.

Tempo		brzina izvođenja
Lento	sporo	
Largo	široko	
Adagio	polagano	
Andante	korakom	
Allegro	brzo	
Vivace	živo	
Presto	vrlo brzo	

Slika 6. Tempo

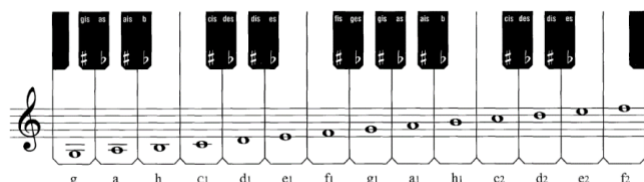
Izvor: Pinterest (2024)⁷ i autorica rada

⁶ <https://pin.it/1wwIPOIcV> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)

⁷ <https://pin.it/4PVZ1m5Vg> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)

3.3.2. Vizualno prikazivanje visine tona

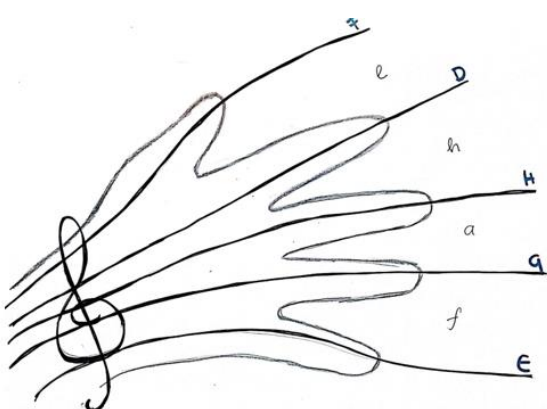
Pri učenju tonskog sustava i ljestvice u nastavi *Solfeggia* koristimo se crtovljem i modulatorom kao vizualnim prikazima. Ključno je da su učenici također upoznati s izgledom rasporeda tipki na klaviru dok uče ljestvice i tonski sustav. Budući da nije svaki učenik klavirist te da se notni sustav vizualno najpreglednije uči pomoću klavijature klavira, ključno je da svaki učenik razumije raspored tonova i ljestvica na klaviru (Slika 7).

Slika 7. Primjer slikovnog prikaza nota na tipkama klavira s notnim crtovljem

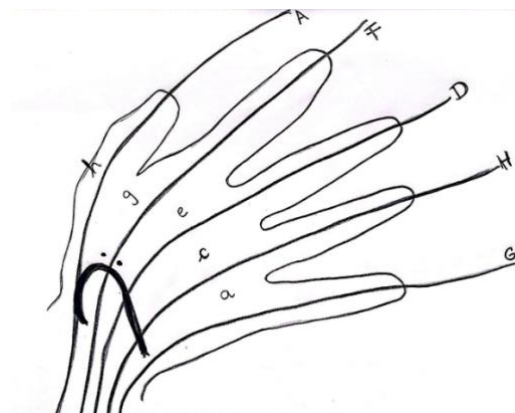
Izvor: Golčić (2003)

Za početnike u *Solfeggiu* ključna je i njihova vlastita ruka koja može poslužiti kao način pamćenja crtovlja. Na primjer, pet prstiju jedne ruke predstavlja pet crta, a četiri razmaka između prstiju predstavljaju četiri praznine između crta (Slika 8. a) i 8. b)).

Slika 8. a) Ruka kao notno crtovlje; violinski ključ

Izvor: autorica rada

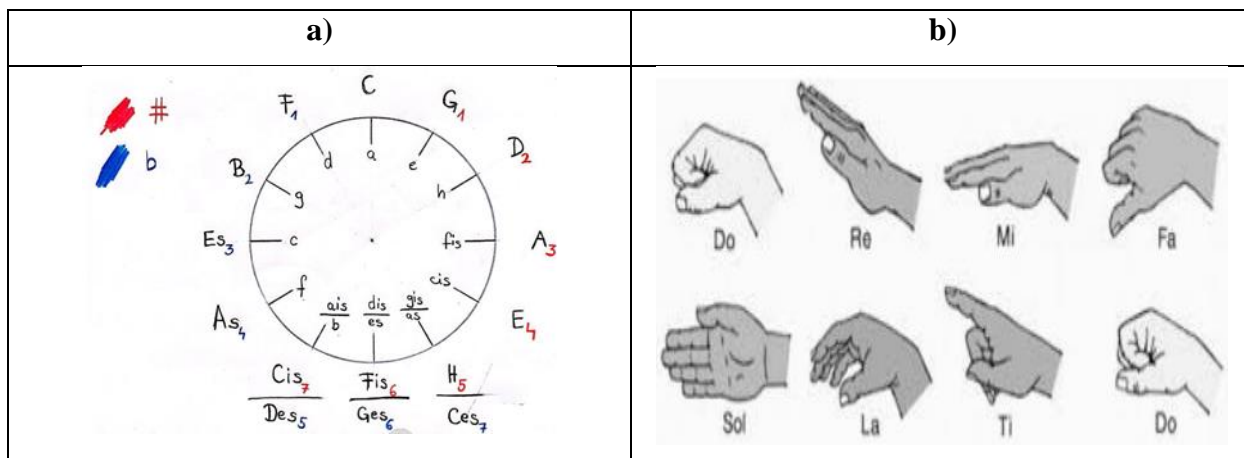

Slika 8. b) Ruka kao notno crtovlje; basov ključ

Izvor: autorica rada

Učitelj može različitim grafičkim rješenjima, kao, na primjer, shemom kvintnog kruga (Slika 13.a) demonstrirati melodijske i harmonijsko-tonalitetne odnose. Fonomimika je jedinstven

način povezivanja vizualnih i auditivnih elemenata nastave *Solfeggia* (Slika 13.b). Ovaj sustav fonomimičkih znakova stvoren je kako bi pomogao učenicima da vizualiziraju odnose između stupnjeva i poboljšaju intoniranje svakog stupnja. Općenito, fonomimičke metode spadaju u dvije kategorije: male fonemimičke metode, koje su engleske, i velike fonemimičke metode, koje su francuske. U Hrvatskoj je razvijena jedinstvena podvarijanta fonomimičke metode koja se koristi u funkcionalnoj metodi Elly Bašić (autorica rada; Research Gate, 2024).

Slika 9. a) Shematski prikaz kvintnog kruga; b) Shematski prikaz kvintnog kruga znakovi prema Curwenovoj metodi (mala engleska fonomimika)

Izvori: autorica rada i ResearchGate (2024)⁸

Ovdje treba napomenuti da je fonomimika jedan od prvih sustava znakova rukom korištenih u kombinaciji sa solmizacijom, uključujući dijatonske i kromatske tonove. Bašić je nadogradila i modificirala znakovne geste kako bi stvorila vlastite fonemske znakove, koji ukazuju na funkciju tona, a ne na njegov „karakter“, za razliku od mnogih metodičara koji koriste englesku i Curwenovu fonomiku. Osim što vizualno prikazuje kretanje melodijske linije, fonomimika funkcionalne muzičke pedagogije omogućuje prikazivanje alteriranih tonova i tijesno je povezana s principima harmonije. Za demonstraciju povišenog IV. stupnja ("fi" u pjevanju ili, na primjer, *fis* u C-duru), položaj ruke pomiče se na IV. stupanj tako da prst bude ispružen prema gore, sugerirajući povišenje tona i rješenje nagore, prema V. stupnju ("so" ili *g* u C-duru) u koji se alterirani ton rješava (Slika 11 i 12). Fonomimika svojom motorikom ocrtava i podupire kretanje

⁸https://www.researchgate.net/figure/Curwen-hand-signs-Chironomia-used-by-Z-Kodaly-adaptation-from-G-Mangione-2007_fig4_360033240 (pristupljeno 1. srpnja 2024.)

melodijske linije te povezuje prikaz zvuka s pokretom, a ujedno je i mnemotehničko sredstvo za diktiranje. K tome, učitelj izvrsno kontrolira aktivnosti svakog pojedinca unutar razreda kao cjeline. Ona pomaže djeci motoričkog i vizualnog tipa u razvoju glazbenih sposobnosti. Funkcionalna glazbena pedagogija jedinstvena je po tome što se u ranoj fazi učenja podučavaju bez potrebe da učenici pokažu bilo kakvo specifično znanje, već se oslanjaju na to koliko se dobro mogu spontano izraziti. Učenje postaje emocionalni izraz doživljaja glazbe uvođenjem umjetničkog izražavanja (Blaževac, 2020).

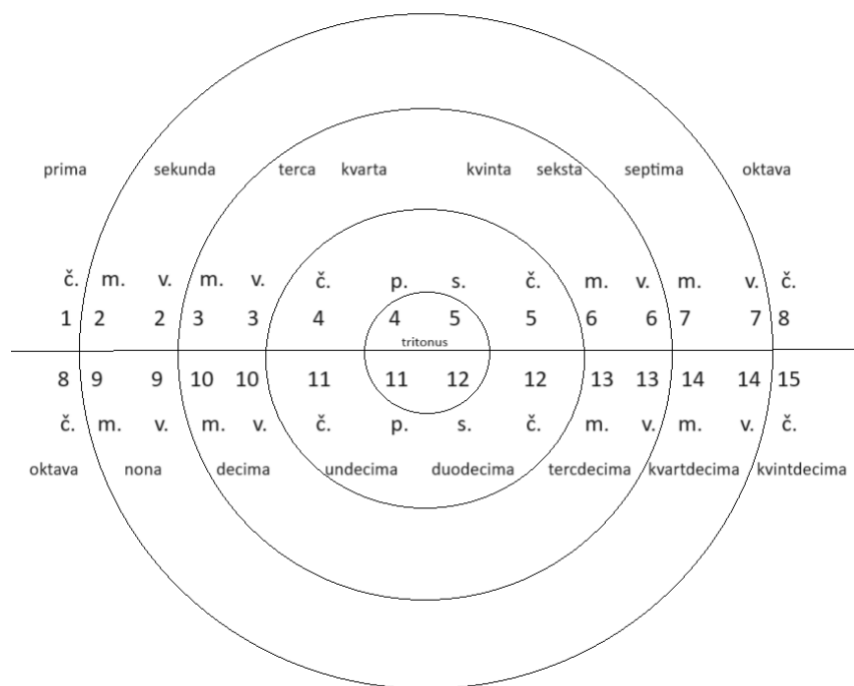

Slika 11. Fonomimički znakovi za dur
Izvor: Blaževac (2020)

Slika 11. Fonomimički znakovi za mol
Izvor: Blaževac (2020)

U teorijskim glazbenim predmetima, pa tako i u *Solfeggiu* mogu se koristiti vizualni prikazi obrata intervala kao na Slici 12. Vizualni prikaz sastoji se od tri kružnice s nazivima intervala. Redak s brojevima od jedan do osam označava intervale od prime do oktave. Tritonus se nalazi u središtu kruga. Na gornjoj strani pravca nalaze se jednostavni intervale (1 – 8), dok se s donje strane pravca nalaze složeni intervale (9 – 15). Prateći odgovarajuću polukružnicu uz broj intervala dolazimo do njegovog obrata. Na primjer, prateći sekundu po gornjoj polukružnici dolazi se do obrata septime i obrnuto, od septime do sekunde. Sve obrate intervala do oktave čitamo prateći polukružnice s lijeva na desno. Donji polukrug prikazuje složene intervale. Parove jednostavnih i složenih intervala čitamo na sljedeći način: na gornjoj strani pravca nalazi se neki interval, npr. kvarta (4), a njezin par – složeni interval nalazi se s donje strane pravca – undecima (11). Znakovi za intervale označeni su malim slovima: veliki (*v.*), mali intervale (*m.*) i čisti intervale (*č.*).

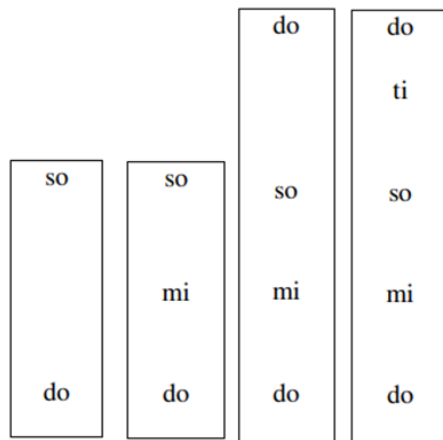

Slika 12. Obrati intervala

Izvor: autorica rada

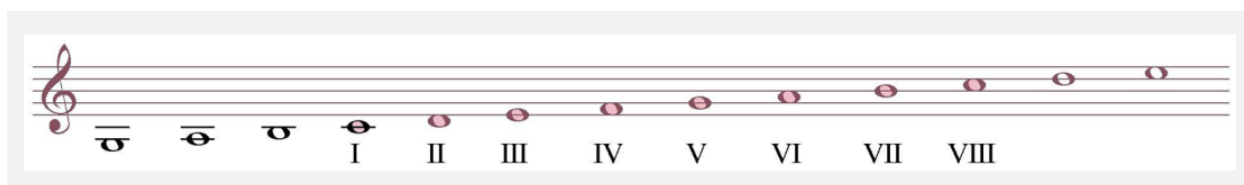
3.3.3. Modulator

Modulator je neophodan u nastavi glazbe, on je vizualni prikaz i metoda vježbanja. Koristi se već od prvog razreda osnovne glazbene škole prvenstveno na nastavi *Solfeggia*. Razlikujemo dvije vrste modulatora: slogovni (slovčani) (Slika 13) i ljestvični (Slika 14). Slogovni ili slovčani modulator se koristi u metodi relativne intonacije (tonika-do metoda). Na početku učenja može se sastojati od samo dva tona (do-so), a s vremenom dodajemo i ostale tonove. Ljestvični modulator ustvari je ljestvica ispisana na ploči, a služi uvježbavanju intoniranja i zamišljanja tonalitetnih melodijskih odnosa (Liščić, 2020).

Slika 13. Slogovni modulator

Izvor: Liščić (2020)

Slika 14. Ljestvični modulator za C-dur ljestvicu

Izvor: Matoš (2020)

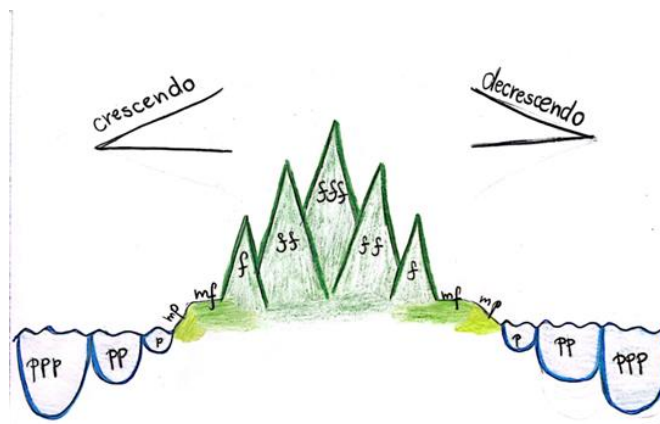
3.3.4. Vizualno prikazivanje jačine tona

Kao vizualna pomoć za učenje dinamičkih oznaka u radu s početnicima, dakle u prvom razredu osnovne glazbene škole, može se koristiti plakat „Glazbena brda i dubine“ (Slika 15). Nastavnici mogu s učenicima ili sami izraditi ovaj plakat. Također se može, slično tome, igrati vizualna glazbena igra u kojoj se rukama ili cijelim tijelom demonstriraju dinamički znakovi. Evo objašnjenja:

- ***fff*** iznad glave s ispruženim rukama, a ***ff*** (iznad glave) i ***f*** (ispred sebe) demonstrira se stvaranjem oblika brda objema rukama spajanjem samo vrhova prstiju dok su laktovi razmaknuti.
- Da se označi ***p***, stavlja se kažiprst ispred ustiju kao da se nekome daje znak da bude tiho. Za označavanje ***pp*** radi se isto s obje ruke; za označavanje ***ppp***, isto to, ali u čučnju.

- za *crescendo* razmaknemo palac od ostalih prstiju lijeve ruke, dok za *decrescendo* napravimo isto to desnom rukom (na taj način učenik sam sebi demonstrira dinamičke oznake, ali kad gleda drugoga, onda su obrnute!)
- za *mf* ispružimo obje ruke ravno ispred sebe, a za *mp* obje ruke uz tijelo zaobljenih šaka prema podu

Ovu igru možemo igrati s početnicima na početku sata i ujutro za razbuđivanje učenika ili kad osjetimo pad koncentracije učenika.

Slika 15. Igra „Glazbena brda i dubine“ u nastavi *Solfeggia*

Izvor: autorica rada

3.3.5. Vizualno prikazivanje boje tona

Kada poučavamo o boji tona, s učenicima razgovaramo o boji tona koju proizvode ljudski glasovi te glazbala. Učimo razlikovanje glasova po vrsti (muški, ženski i dječji) te osobinama glasa (dubok, visok, nježan, grub, svijetli, tamni, itd.). Kod instrumenata je bitno da učenici najprije razlikuju različite skupine instrumenata (duhačke, žičane, gudačke, udaraljke, instrumente s tipkama), a onda i same instrumente unutar skupine. U osnovnoj glazbenoj školi s učenicima možemo povesti razgovor o instrumentu koji oni sviraju na način da svaki učenik opiše svoj. Taj razgovor možemo pretvoriti i u igru gdje učenici pogađaju instrument koji je neki učenik odabrao, pritom opisujući boju instrumenta i osobine skupine instrumenata kojoj taj instrument pripada. Igra može izgledati i tako da učenik crta instrument na ploču, a drugi učenici pogađaju te onaj koji

prvi pogodi opisuje instrument. Još jedan način igranja igre gdje učimo o boji instrumenata i glasova je gdje učitelj pušta glazbu sa snimke, a učenici pogađaju o kojem se instrumentu radi, ako ne znaju naziv, onda opisuju boju tona koju čuju. Na taj način vježbamo razmišljanje o tonu koji neki instrument ili glas stvara, što razvija učenikovu muzikalnost, a ne samo teorijsko znanje o instrumentima i glasovima. Igra se na sljedeći način: a) učitelj pušta snimku, a učenici u tablicu (Tablica 6) upisuju "plus" ispod instrumentalne grupe ili vrste glasa koju čuju, zatim riječima opišu boju tog instrumenta ili glasa, ako prepoznaju instrument mogu dopisati naziv ili kratko skicirati instrument (ako se sluša više primjera mogu se umjesto "plusića" stavljati redni brojevi skladbe, isto i uz opis); b) učitelj pušta snimku a učenici promatrajući slike instrumenata (Slika 16) raznih grupa prepoznaju i zaokružuju instrument/ -e ili instrumentalne grupe koje čuju, uz to dodaju opis boje tona instrumenata riječima (ovo je korisno ako učenici n mogu odmah prepoznati instrument ili instrumentalnu grupu već samo boju tona).

Tablica 6. "Boja tona"

INSTRUMENTI				GLASOVI					
duhači	žičani	instrumenti s tipkama	udaraljke	sopran	mezzosopran	alt	tenor	bariton	bas

Izvor: autorica rada

Slika 16. Boja instrumenata i glasova

Izvor. Pinterest (2024)⁹; Musik Produktiv (2016) i autorica rada

⁹<https://pin.it/6cgBnjhZc> (pristupljeno 1. srpnja 2024.), <https://pin.it/1R5wnVHjx> (pristupljeno 1. srpnja 2024.), <https://pin.it/6Ex6KGb0G> (pristupljeno 1. srpnja 2024.), <https://pin.it/7BG3OsP8I> (pristupljeno 1. srpnja 2024.), <https://pin.it/23UcHwiPE> (pristupljeno 1. srpnja 2024.), <https://www.musik-produktiv.com/gb/roland-v-accordion-fr-4x-bk.html> (pristupljeno 1. srpnja 2024.), <https://pin.it/26Tc7bVO5> (pristupljeno 1. srpnja 2024.), <https://pin.it/5JMfNIZco> (pristupljeno 1. srpnja 2024.), <https://pin.it/6MANof3jl> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)

3.4. Vizualne metode u nastavi Glazbene kulture u osnovnoj školi

Za nastavu Glazbene kulture u osnovnoj školi možemo koristiti neke od ranije navedenih vizualnih prikaza za *Solfeggio* kao što su prikazi "Note i pauze" (Slike 3, str. 21.), "Ruka kao notno crtovlje" (Slika 8. a) i b), str. 24.) te igra "Glazbena brda i dubine" (Slika 15, str 29.).

3.4.1. Učenje glazbenih sastavnica

Prepoznavanje i razlikovanje glazbenih sastavnica glavna je komponenta učenja glazbe u osnovnoj školi. Osim nabiranja glazbenih sastavnica, učenik mora ovladati svakom do te mjere da je sposoban sam (na odgovarajućoj razini) identificirati, artikulirati i vrednovati sastavnice glazbe. Iako su glazbene sastavnice već obrađene u nižim razredima osnovne škole, to se radi na vrlo jednostavan način i ne uključuje raspravu o njima kao glazbenim sastavnicama. Umjesto toga, u analizi se navodi da je pjesma na primjer brza, vesela, glasna i privlačna. U višim razredima osnovne škole učenici se osposobljavaju za prepoznavanje temeljnih svojstava glazbenog ili književnog djela. U predmetu Glazbena kultura pojam „glazbene sastavnice“ uvodi se tek u četvrtom razredu osnovne škole. Tempo, mjera, ritam, dinamika i melodija glazbeni su elementi koji se obrađuju u četvrtom razredu Glazbene kulture (Nastavni planovi i programi za srednje glazbene i plesne škole, 2008).

U podučavanju tempa za različite brzine mogu se, na primjer, koristiti slike životinja ili ljudi: spora kornjača, umjereni čovjek i brzi gepard. Putem ovih vizualnih sadržaja učenicima se prenose različite razine kretanja ili brzine u odnosu na različita bića. Ova analogija pomaže učenicima razumjeti da baš kao što se životinje i ljudi kreću različitim brzinama, svaka skladba ili pjesma ima svoj specifičan tempo. Ovdje možemo upotrijebiti sličan prikaz kao što je Slika 7 koja je primjer za *Solfeggio*. Tempo se demonstrira tako kao brzina izvedbe kroz vizualna pomagala, a također i fizički prikazujući spore, umjerene i brze pokrete koje učenici mogu oponašati. Uključivanje učenika u te demonstracije potiče aktivno sudjelovanje u lekciji. Slično, kada se podučavaju mjere, mogu se koristiti vizualna pomagala iz udžbenika i demonstrirati otkucavanje doba kako bi se naglasile brojalice. Uključivanjem slušnih elemenata učenici uče razlikovati naglašene i nenaglašene dobe. Osim toga, učenje ritma uključuje vizualne prikaze, igre i praktične vježbe kao što je korištenje kocki (igračaka) za stvaranje ritamskih struktura. Učenici se potiču na

sudjelovanje kroz aktivnosti koje uključuju prepoznavanje notnih vrijednosti i oblikovanje ritamskih obrazaca. Naglašava se važnost zornog prikazivanja pojmova, poput raspodjele lješnjaka među vjevericama (Slika 17), kako bi se osiguralo razumijevanje notnih vrijednosti i njihovih trajanja među učenicima.

Slika 17. Vježba prepoznavanja trajanja notnih vrijednosti pomoću raspodjele lješnjaka vjevericama

Izvor: Janković, Stojaković i Ambruš-Kiš (2021)

Osim već spomenutih prikaza mogu se također koristiti memorijske kartice, drugi vizualni prikazi, plakati i slično.

3.4.2. Tjeloglazba i učenje ritma

Poticanje mlađih učenika da budu aktivni u učionici zahtijeva uključivanje svrhovitog i učinkovitog kretanja tijela – tjeloglazbe. Ova metoda pomaže aktivirati učenike, potaknuti sudjelovanje i pomoći u pamćenju novih pjesama. Na primjer, može poslužiti pjesma *Epo e tai* (Slika 18). Počevši s uputama o predloženim pokretima, demonstracijom pjesme uz glazbu tijela te, na kraju, grupna izvedba pojačat će angažman učenika. Sličan je primjer i s pjesmom *Korobuška* (Slika 19). Uvijek je moguće predložiti da učenici osmisle svoje pokrete i pokažu razredu kako ih izvoditi ili da sami izvedu pjesmu uz glazbu tijela (Janković, Stojaković i Ambruš-Kiš, 2021).

- Obogati pjevanje pjesme tjeloglazbom.

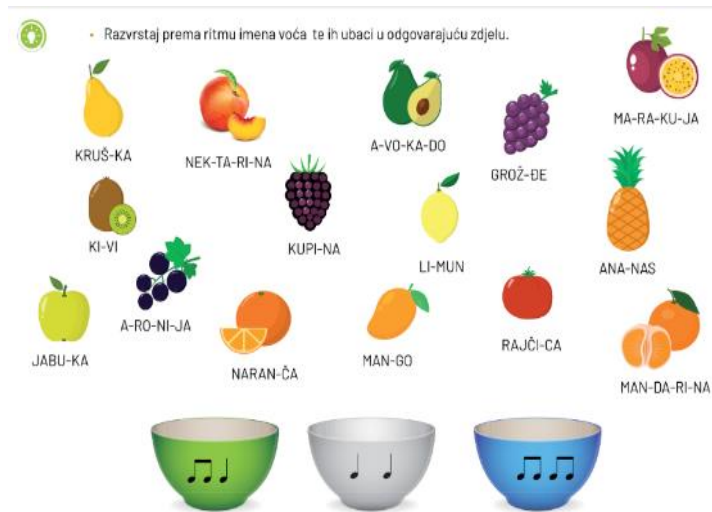
Slika 18. Pjesma *Epo e tai*

Izvor: Janković, Stojaković i Ambruš-Kiš (2021)

Slika 19. Pjesma *Korobuška*

Izvor: Janković, Stojaković i Ambruš-Kiš (2021)

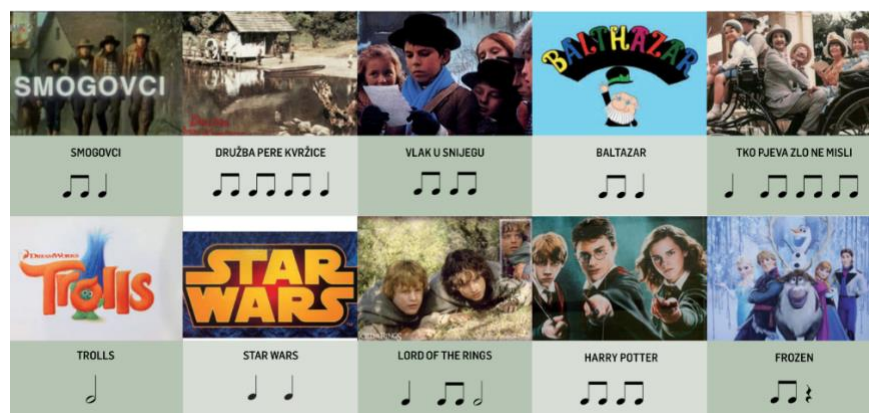
Popratna grafika, koja zamjenjuje voćne riječi umjesto ritamskih slogova (Slika 20), izvrstan je način za podučavanje učenika 4. razreda o ritmu i njegovom pravilnom izgovoru. Svi učenici s lakoćom prepoznaju voće, a gledanje ovakvih slika će omogućiti da s uzbuđenjem sudjeluju u igri u kojoj moraju izgovarati riječi u ritmu. Još jedna prednost ove igre je ta što pomaže učenicima da podsvjesno uče. Također stavlja naglasak na pravilan izgovor ritma, koji inače ne bi bio naglašen u tradicionalnim lekcijama. Osim toga, riječi koje su raščlanjene na slogove treba izgovoriti i zatim staviti u košarice s odgovarajućim notnim vrijednostima. Izgovaranje naslova filmova s rastavljenim slogovima i njihovo povezivanje s notnim vrijednostima igra je slična ovoj (Slika 21). Lekcije mogu biti jednostavne, kreativne i ugodne za učenike korištenjem tema i vizualnih scena koje su s njima povezane.

32

Slika 20. Učenje ritma korištenjem „voćnih riječi“

Izvor: Janković, Stojaković i Ambruš-Kiš (2021)

Slika 21. Učenje ritma korištenjem naslova filmova

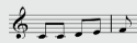
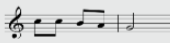
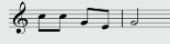
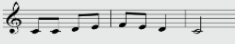
Izvor: Janković, Stojaković i Ambruš-Kiš (2021)

Nadalje, uvijek je moguće upotrijebiti relevantnu tablicu koja se daje kao izručak, izraditi plakat kao dio ponavljanja za jasniju prezentaciju i pregled svih ritmova (Slika 22).

• Poveži određeni glazbeni znak s njegovim nazivom:

Metar		Ritam	
$\frac{3}{4}$	dvočetvrtinska mjera		Četvrtinka
$\frac{4}{4}$	tročetvrtinska mjera		Polovinka
$\frac{2}{4}$	četveročetvrtinska mjera		Osminke
			Cijela nota

Dinamika		
glasno	<i>f</i>	Crescendo
tiho	<i>p</i> ————— <i>f</i>	Forte
srednje glasno	<i>p</i>	Mezzopiano
srednje tiho	<i>mp</i>	Piano
postupno sve glasnije	<i>mf</i>	Mezzoforte
postupno sve tiše	<i>f</i> ————— <i>p</i>	Decrescendo

Melodija			
	silazna	postupna	
	uzlazna	skokovita	

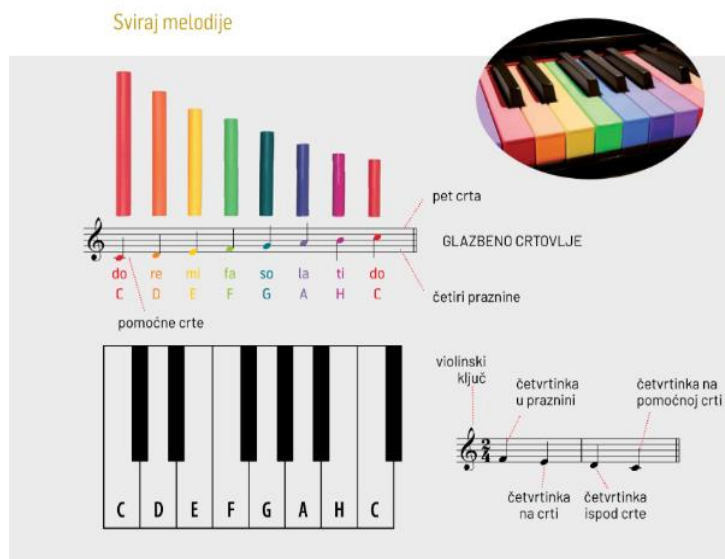
Slika 22. Učenje metra, ritma, dinamike i melodije uz pomoć grafičkog prikaza

Izvor: Janković, Stojaković i Ambruš-Kiš (2021)

3.4.3. Učenje ljestvica i tonaliteta

Svakom učitelju je zasigurno drago kada učenici znaju pravilno koristiti neku osnovnu glazbenu terminologiju, iako ljestvice i tonalitet u redovnim osnovnim školama uče na daleko nižoj razini nego u glazbenim školama. Za osnovnoškolce je dovoljno saznanje da se ljestvica sastoji od sedam različitih tonova. Koristeći spektar duginih boja, može se primjerice ilustrirati razlika između tonova na najosnovniji mogući način. Ova razlika će biti korisna pri podučavanju, posebice pri korištenju glazbenih cijevi, također poznatih kao *boomwhackers* (engl. *musical tubes*, a hrv. glazbene cijevi). Nakon nekoliko izvođenja, učenici će početi povezivati zvuk i boju glazbene cijevi te će postati svjesni varijacija u tonovima. Učenicima će biti lakše pratiti i pjevati pjesme označene bojama iz udžbenika nakon što svladaju tonove povezane sa svakom bojom. Osim ilustriranja ljestvice slikom u boji ili izvođenjem glazbene izvedbe sa sviralama, drugi pristup je da učenici nacrtaju tonove ljestvice u obje boje prema redoslijedu duge (Slika 23). Memorijske kartice su dodatna metoda. Sedam parova memorijskih kartica trebalo bi biti spremno za igru memorije. Učitelji mogu napisati nazive tonova s jedne strane kartica, a određene boje s druge

strane ili mogu dati kartice učenicima kao dio zadatka za crtanje. Igramo povezujuću igru nakon što su kartice gotove.

Slika 23. Učenje ljestvica i tonaliteta uz pomoć boja i glazbenih cijevi

Izvor: Janković, Stojaković i Ambruš-Kiš (2021)

3.4.4. Demonstracije i crtanje glasova i glazbala

Učenici petog razreda Glazbene kulture uče pjevačke glasove, uključujući glasove djece (sopran, alt), muške glasove (tenor, bariton, bas) i ženske glasove (sopran, *mezzosopran*, alt). Proučavaju i vrste zborova. Violina, viola, violončelo, kontrabas i drugi žičani instrumenti; trzalačka glazbala, kao što su harfa, gitara, tambure, mandolina i lutnja; instrumentalni sastavi, kao što su gudački kvarteti, gudački kvinteti i tamburaški sastavi; orkestri, kao što su gudački, tamburaški i mandolinski; a tradicijska glazbala raznih hrvatskih krajeva, manjinskih kultura te europskih i dalekih kultura među glazbalima su o kojima će još učiti. Četiri glazbena oblika koja se uče su: strofni oblik (*ab* s ponavljanjem), trodijelni oblik (*aba*, *abc*), dvodijelni oblik (*ab*, *aabb*, *aaba*) i jednodijelni kao oblik (*aa'*). Nadalje, peti razred Glazbene kulture proširuje ono što učenici znaju o glazbenim sastavnicama. Prethodno navedenom dodaju se: izvođači, glazbeni oblik, harmonija, tempo, mjera, ritam, dinamika i melodija. Također se raspravlja o karakteristikama tona, uključujući visinu, trajanje, glasnoću i boju. Ove glazbeni elementi prikazani su vizualno na koricama udžbenika (Slike 24 i 25).

GLAZBENE SASTAVNICE

TEMPO
 Tempo je brzina izvođenja glazbenog djela, a može biti spor, umjeren i brz.

Sporo Umjereni Brzo

METAR ili MJERA
 Najvećemjerna temporna jedinica i svih ostalih zove se **mjera ili metar**.
 Glavna mjera na početku skladbe najprije kaže imenu duple i koja je njegova osna vrijednost.

Dvodobna mjera
 Mjera koja ima dvije dobe u svakome taktu zove se **dvodobna mjera**.
 Prva je teška, a druga laka.

Trodobna mjera
 Mjera koja ima tri dobe u svakome taktu zove se **trodobna mjera**.

Četverodobna mjera
 Mjera koja ima četiri dobe u svakome taktu zove se **četverodobna mjera**.
 Prva je teška, treća manje teška, a druga i četvrta su lake.

Slika 24. Prednja korica udžbenika *Glazbeni krug 4*

Izvor: Janković, Stojaković i Ambruš-Kiš (2021)

RITAM
 cijela nota
 polovine
 četvrtine
 osmine

DINAMIKA
 Dinamika je jačina kojim se glazba izvodi.

tiho	glavo	vrlo glasno	vrlo tiho	postojano	postojano
<i>p</i>	<i>f</i>	<i>mf</i>	<i>mp</i>	<i>crescendi</i>	<i>decrescendi</i>
piano	forte	mezzoforte	mezzopiano	crescendo	decrescendo

MELODIJA
 Melodija je niz tonova različite visine i trajanja koji tvore smislenu glazbenu cjelinu.
 Melodija se može kretati **uzlazno** i **silazno**, **postupno** i **iskokovito**.

LJESTVICA
 pet crta
 GLAZBENI CRTOVLJE
 četiri praznine
 pomoćne crte

Slika 25. Stražnja korica udžbenika *Glazbeni krug 4*

Izvor: Janković, Stojaković i Ambruš-Kiš (2021)

Učenici se mogu kretati i analizirati s lakoćom jer mogu brzo identificirati odgovor ili određenu glazbenu komponentu jednostavnim otvaranjem naslovnice. Koriste se vježbe u kojima učenici u potpunosti nacrtaju tablice ili popune praznine u unaprijed napravljenim tablicama koje je nastavnik izradio i dao kako bismo brzo organizirali mnoge koncepte (Banov i sur., 2019).

Predmeti koje učenici šestog razreda osnovne škole trebaju učiti su: drveni puhački instrumenti (flauta, oboa, engleski rog, fagot, klarinet, saksofon), limeni instrumenti (truba, rog, trombon, tuba), instrumentalne kompozicije (klavirski trio, orkestar: limena glazba, harmonika, od glazbenih oblika tema s varijacijama) (Ambruš-Kiš i sur., 2019). Ovdje je dostupno jako puno vizualnog sadržaja. Demonstracija pravih glazbala bila bi idealna vizualna pomoć za podučavanje o glazbalima, ali to je rijetko izvedivo. Postoji još jedna opcija, a to je prikazati sliku glazbenog instrumenta ili videozapis gdje se slušno spaja s vizualnim. Kada se učenicima prikazuju slike ili ilustracije glazbenih instrumenata, važno je pružiti jasnu demonstraciju uz isticanje ključnih komponenti i karakteristika instrumenta kao na primjer na Slici 26.

Slika 26. Vizualizacija glazbenog instrumenta – gitara

Izvor: Banov i sur. (2019).

Pri učenju instrumenata najbolje bi bilo da učenicima istovremeno demonstriramo vizualni i auditivni sadržaj, odnosno sliku i zvuk. Jedan takav primjer je zvučna prezentacija "Udaraljke" (vidi Prilog) koja sadrži niz kliznica sa slikama udaraljki te zvučnim zapisom za svaki instrument. Prateći prezentaciju, učenici su opušteni, zainteresirani i istovremeno primaju i vizualne i auditivne informacije. Gledajući slike i slušajući zvuk odmah povezuju naziv, sliku i zvuk pojedinog instrumenta te uče lako, brzo i na zabavan način bez previše napora. Slika donosi jedan od kliznici s prezentacije. Na kliznici se također nalazi kôd koji se može skenirati pametnim telefonom te tada možemo učenicima dopustiti upotrebu pametnog telefona kako bi otvorili poveznicu koja vodi do izvorne internetske stranice gdje se nalazi fotografija instrumenta te je učenici odmah mogu pohraniti na uređaj.

Nadalje, kada se nastoji vizualno prikazati neko glazbeno djelo ili pjesma bilo bi dobro da se dijelovi oboje bojom i to za svaki dio po jedna boja kao na Slici 28. Pjesma ili glazbeno djelo na ovaj način postaje vizualno jasnije.

I Can Sing a Rainbow
Duga

Arthur Hamilton

The image shows a musical score for the song 'I Can Sing a Rainbow' by Arthur Hamilton. It is presented in a 4/4 time signature with a key signature of one sharp (F#). The score is divided into four systems, each with a colored background: System 1 (orange), System 2 (green), System 3 (green), and System 4 (orange). Each system contains a vocal line with lyrics in Croatian and English, and chord symbols (D, G, A7, E7, h) written above the notes. Dynamics like *mf* and *p* are also indicated. The lyrics are: 'Cr - ven, žut i bijel', ze - le - ni, lju - bi - čast, na - ran - čast, plav, Red and yel-low and pink and green, pur-ple and or-ange and blue, Mo - gu pje - vat' du - gu, pje - vat' du - gu, pje - vat' du - gu ja, I can sing a rain - bow, sing a rain - bow, sing a rain - bow, too. Slu - šaj o - č - ma, slu - šaj o - č - ma i pje - vaj što vi - diš sve. Lis - ten with your eyes, lis - ten with your eyes and sing ev' - ry - thing you see. Mo - žeš pje - vat' du - gu, pje - vat' du - gu, pje - vaj sa - mnom ti. You can sing a rain - bow, sing a rain - bow, sing a - long with me. Cr - ven, žut i bijel', ze - le - ni, lju - bi - čast, na - ran - čast, plav. Sad Red and yel-low and pink and green, pur-ple and or-ange and blue. Now mo - gu pje - vat' du - gu, mf pje - vat' du - gu, p pje - vat' du - gu ja, we can sing a rain - bow, sing a rain - bow, sing a rain - bow, too.

Slika 28. Bojanje notnog crtovlja pjesme *I Can Sing Rainbow*/ Duga

Izvor: Banov i sur. (2019)

Svaki put kada se uči nova pjesma, može se upotrijebiti ova tehnika: nakon slušanja i analize učenicima se daje zadatak označavanja i bojanja različitih dijelova skladbe. Njihov udžbenik tada će poslužiti kao koristan podsjetnik na analizu svake pjesme koju su naučili. Kombinacija zvuka i slike instrumenta iznimno je kvalitetna metoda za upoznavanje učenika s glazbalima. Iako bi bilo najbolje kada bi učenici mogli vidjeti i čuti svaki instrument osobno, dobar scenarij bi također bio da gledaju ili čuju instrumente na videu zbog ograničenja i mogućnosti nastavnog procesa. Nadalje, proučavanjem slike ili fotografije instrumenta u udžbeniku, plakatu ili prezentaciji, učenik se može upoznati sa specifičnim izgledom svakog instrumenta i razviti vještine kritičkog razlikovanja (Ambruš-Kiš i sur., 2019).

3.4.5. Demonstracije i crtanje glazbenih oblika

Učenici osmih razreda upoznaju se sa sljedećim sadržajem: glazbeno-stilska razdoblja, uključujući glavna obilježja srednjeg vijeka, renesanse, baroka, klasicizma i romantizma (obilježja razdoblja, najznačajniji predstavnici i djela). Također uče o svim glazbeno-scenskim vrstama, uključujući operetu, balet, rock operu i operu. U tom pogledu u nastavi se mogu koristiti, kao i ranije, vizualne

metode: crtanje i demonstracija shema glazbenih oblika; tablični prikazi, koji su od pomoći za organiziranje velikog broja povezanih pojmova. Pri učenju i razumijevanju sheme oblika ili pri slušanju i analizi koristi se metoda crtanja. Ako se tijekom ili nakon slušanja tumači te učenicima pružaju pojašnjenja i prijevodi nepoznatih ili nejasnih pojmova, tada je prihvatljivo korištenje videa s unaprijed napravljenim analizama poput onih s *YouTubea*¹⁰. Na Slici 29 vidimo jedan takav primjer slike snimke Haydnove *Simfonije br. 104*. Kroz snimku cijelo vrijeme pratimo dijelove skladbe pomoću opisa koji je prikazan na slici ekrana te pomoću prikaza Haydnove slike iznad dijelova (*Minuet*, *Trio* i *Minuet*), koja nam pokazuje koji dio trenutno traje. Ovakvih i mnogo sličnih videoprikaza, čak i s analizom notnih zapisa možemo naći na *YouTubeu* i koristiti u nastavi, pritom uvijek vodeći računa da učenicima prevodimo nepoznate pojmove i damo jasna uputstva za praćenje snimke. Također, učenicima možemo dati da tijekom slušanja odgovore na pitanja koja im zadamo prije slušanja ili da izrade jednostavnu shemu slušanja kako bi minimalizirali dekoncentriranost učenika.

29. a) *Minuet*

29. b) *Trio*

29. c) *Minuet*

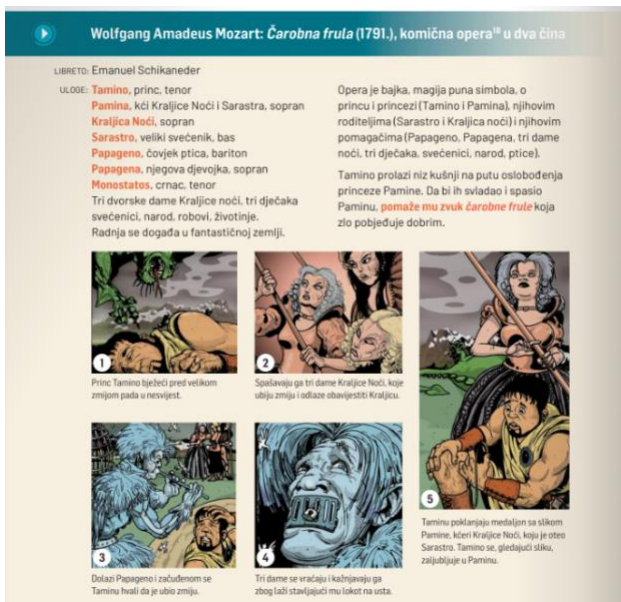
29. Slika snimke: J. Haydn, *Simfonija br. 104* u D-duru, 3.st.

Izvor: YouTube (2024)

Isto tako, uz pomoć i smjernice učitelja, učenici mogu skicirati shemu skladbe na temelju procesa slušanja kada slušaju primjerice neki stavak simfonije (prvi stavak, za ilustraciju), analizirajući one glazbene sastavnice u koje su dobro upućeni. Slika pokazuje ilustraciju sheme sonatnog oblika iz udžbenika *Glazbeni krug 8*. Slušnu shemu učenici mogu nacrtati tijekom ili nakon slušanja (Slika 30).

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=Ugc14U87OOM> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)

važna za razumijevanje glazbe. Zbog toga je korisno koristiti slikopriče (Ambruš-Kiš, Seletković i Šimunović, 2021). Slike 32. a) i b) prikazuju slikopriču iz udžbenika Glazbeni krug 8, a radi se ilustriranoj operi Čarobna frula skladatelja W. A. Mozarta. Čitanjem priče i promatranjem sličica učenike ćemo lakše uvesti u radnju opere te im olakšati slušanje glazbe. Slikopriču možemo pratiti na način da učenicima puštamo brojeve iz opere koji prate određene sličice, odnosno dijelove opere/ radnje.

32.a)

32. b)

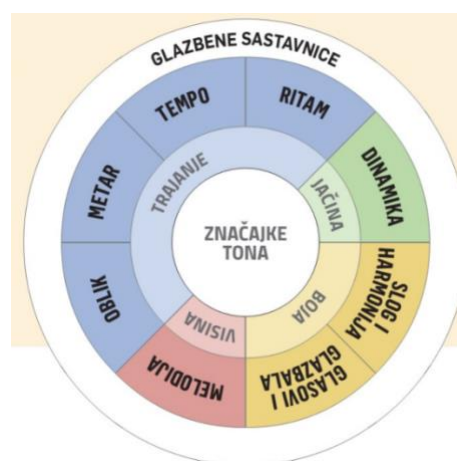
Slika 32. Slikopriča iz udžbenika *Glazbeni krug 8*
 Izvor: Ambruš-Kiš, Seletković i Šimunović (2021)

3.5. Vizualna metoda u nastavi Glazbene umjetnosti u srednjoj školi

Predmet Glazbene umjetnosti u trajanju od 137 sati kroz četiri godine, donosi sljedeće glazbene sadržaje: glazbeni žanrovi, stilovi, pravci/pokreti i razdoblja; klasična, tradicionalna i popularna glazba; srednji vijek, renesansa, barok, klasicizam (bečka klasika), romantizam; realizam, verizam, nacionalni stilovi; impresionizam, ekspresionizam, neoklasicizam, minimalizam; spajanje različitih glazbenih žanrova (*crossover*) i prožimanje žanrova (*fusion*). Za svaki nastavni ciklus trebalo bi uključiti najmanje pet skladatelja. Osim prikaza opusa skladatelja, učenici će usvojiti

značajke određenog glazbeno-stilskog razdoblja, pravca ili pokreta, uključujući glazbene izražajne elemente, metode i postupke. Učenici bi trebali usvojiti sve skupine instrumenata i izvođačke ansamble, sve pjevačke glasove i komorne sastave, standardne orkestralne skladbe i sve vrste ansambala. U četverogodišnjem srednjoškolskom obrazovanju učenici se trebaju upoznati sa sljedećim glazbenim oblicima, glazbenim i glazbeno-scenskim vrstama i skladbama: oratorij, pasija, kantata, misa, rekvijem; opera, opereta, mjuzikl, balet; glazba za scenu/kazalište (eng. *incidental music*). Nastavnik također treba realizirati četiri od dvanaest izbornih tema koje se nude tijekom četiri godine nastave: glazba i čovjek, glazba i pokret, glazba i znanost, glazba i religija, glazba i ideologija, glazba: prošlost, sadašnjost i budućnost, glazbeno djelo: stvaranje, izvedba i publika, vrijeme u glazbi: tempo, metar i ritam, popularna glazba, mediji i internet, glazbena terapija, glazba, ples i običaji starih civilizacija te tradicionalna glazba, ples i običaji (Hrvatska, Europa i svijet) (Kurikulum za nastavni predmet Glazbene kulture za osnovne škole i Glazbene umjetnosti za gimnazije u Republici Hrvatskoj, 2019).

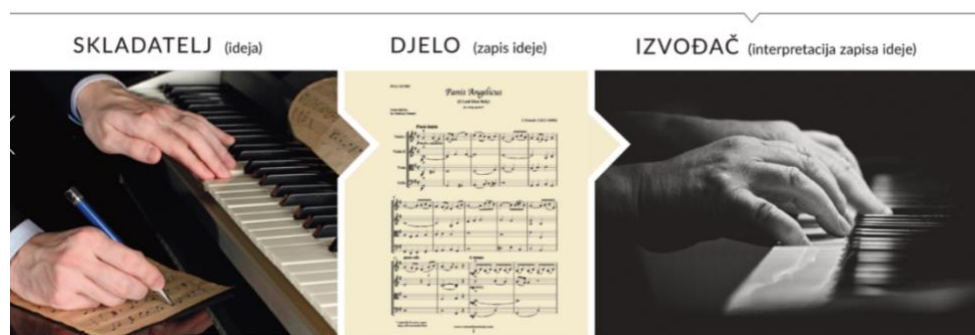
U srednjoj školi znanje o glazbenim sastavnicama, s kojima su se učenici upoznali u osnovnoj školi, proširuje se i produbljuje (Slika 33). Razumijevanjem glazbenih sastavnica može se steći sveobuhvatno razumijevanje glazbe kao i sposobnost osnova glazbene analize, mišljenja i kritike. Učenici također uče o položaju instrumenata u simfonijskom orkestru, njihovim opsezima te rasporedu u partituri. Plakat s glazbenim instrumentima može služiti kao koristan podsjetnik za učenike, a može se izraditi na nastavi kao ponavljanje.

Slika 33. Prikaz "Glazbene sastavnice"

Izvor: Ambruš-Kiš, Perak Lovričević i Šćedrov (2019)

Glazbena umjetnost u prvoj godini srednje škole nudi mnoštvo prilika za maštovita vizualna pomagala koja pomažu u učenju i povezivanju različitih glazbenih sadržaja. Na Slici 34 prikazana je razlika između pojmova skladatelj, glazbeno djelo i izvođač, koja se često izostavlja kao da se podrazumijeva. Ova slika jasno i zorno pomaže učenicima da shvate i usvoje razliku između tih pojmova. Ako učenici nemaju priliku posjećivati opere, balete ili koncerte u kazalištu, u nastavi se u svakom slučaju mogu koristiti slike kako bi se barem stvorio osjećaj koncertnog okruženja i potaknuo razgovor s učenicima o ulozi koju drugi radnici u kazalištu (v. Sliku 31) imaju u osiguravanju uspjeha izvedbe (Ambruš-Kiš, Perak Lovričević i Ščedrov, 2019).

Slika 34. Slikoviti prikaz razlikovanja pojmova skladatelj, glazbeno djelo i izvođač

Izvor: Ambruš-Kiš, Perak Lovričević i Ščedrov (2019)

Nadalje, vizualne metode se mogu koristiti na različite načine i u odnosu na druge bitne sastavnice Glazbene umjetnosti. Na primjer, partituru (Slika 35) je moguće demonstrirati usporedno s učenjem rasporeda glazbala u orkestru (Slika 36), (Ambruš-Kiš, Perak Lovričević i Ščedrov, 2019).

Ludwig van Beethoven (1770-1827)
 SINFONIA n 9 op. 125 (1824)
 in Re minore - D Minor - D Moll 65'

Con coro finale sull'« Ode alla gioia » di F. Schiller
 With choral finale on Schiller's « Ode to Joy »
 Mit dem Schlußchor über Schillers Ode « An die Freude »
 Traduzione italiana e adattamento ritmico di G.F. TRAMPUS

Allegro ma non troppo, un poco maestoso $\text{♩} = 88$

FLAUTI
 OBOI
 CLARINETTI
 in Si b
 FAGOTTI
 in Re
 CORNI
 in Si b basso
 TROMBE
 in Re
 TIMPANI

VIOLINI I
 VIOLINI II
 VIOLE
 VIOLONCELLI
 CONTRABBASSI

Copyright © Universal Music Publishing Records S.r.l.
 Produzione, distribuzione e vendita • Production, distribution and sale:
 Universal Music Publishing S.p.A. - via Lagaria 1 - 20098 Sesto San Giovanni (MI) - Italia
 Tutti i diritti riservati • All rights reserved

Slika 35. Demonstracija partiture: L. Van Beethoven; *Simfonija br. 9 u d-molu*, 1. st.
 Izvor: Ambruš-Kiš, Perak Lovričević i Ščedrov (2019)

Slika 36. Shematski prikaz romantičkog orkestra
 Izvor: Ščedrov, Perak Lovričević i Ambruš-Kiš (2020)

Srednjoškolicima je dovoljno demonstrirati jednostavne grafičke prikaze i tablice s glazbenim pojmovima, jer su oni nešto zreliji od osnovnoškolaca. Nadalje, možemo im dati da sami osmisle jedinstvenu vizualnu pomoć, poput mentalnih mapa, za prenošenje ideja i materijala

koje proučavaju. Tako mogu vježbati svoju kreativnu slobodu crtajući i izražavajući se, postavljajući svoje kreacije na zid ili demonstrirajući vizualne radove drugim učenicima.

Nastavni plan i program Glazbene umjetnosti u srednjoj školi postaje kompliciraniji, teorijske je naravi, a zahtjevi pri slušanju glazbe povećavaju se u višim razredima srednje škole. Postoje različite vizualne metode za povećanje razine interesa za učenje i slušanje glazbe. Kako bi se pojednostavio proces organiziranja i prikazivanja više povezanih koncepata u jedinstvenu, lako čitljivu cjelinu, može se početi s jednostavnim tabličnim prikazima koji slijede sustavan pristup. Kada se analiziraju slušni primjeri, mogu se koristiti vlastiti prilagođeni videozapisi koji dolaze s vlastitim, unaprijed izrađenim shemama. Slušne sheme mogu biti različite složenosti: od jednostavnih prikaza oblika (npr. ronda: A B A C A B A) do detaljnijih opisa uz svaki pojedini dio: izvođači, tempo, dinamika i glazbene sastavnice koje se također mogu prikazati crtežom ili različitim bojama. Kao domaću ili školsku zadaću, učenicima se mogu dati note određene skladbe i tražiti od njih da analiziraju partituru koristeći ono što znaju – osnovne glazbene sastavnice bilo da se radi samo o prepoznavanju i bilježenju instrumenata, tempa, dinamičkih oznaka, imena skladatelja i vremenskog razdoblja ili čak određenih dijelova skladbe. Može se koristiti metoda crtanja, bojice za stvaranje simbola, označavanje značajnih dijelova oznakama i tome slično.

3.6. Primjena suvremenih vizualnih metoda u teorijskim glazbenim predmetima

Kako bi se ispunili ciljevi glazbenog obrazovanja i poboljšala učinkovitost procesa, nova didaktička tehnološka sredstva su ključna. Uključivanje principa slušnog ili vizualnog predstavljanja značajno je za razvoj sposobnosti učenika. Budući da učenici koriste suvremene tehnologije i za glazbenu percepciju i za reprodukciju, škole trenutno ne mogu ignorirati nove trendove u informacijskim i komunikacijskim tehnologijama (Hudáková i Králová, 2022).

Internet je koristan izvor jer je brz, kvalitetan i može se koristiti za brz prijenos informacija. Također ima značajke poput e-pošte, blogova i foruma. U moderne multimedijske kanale obrazovanja uključene su i brojne publikacije, upute, glazbeni CD-i i interaktivni tečajevi. Slike, zvukovi i video dodaju se informacijama dostupnim na *World Wide Webu*. Multimedijски udžbenici danas postaju sve popularniji, pružajući više mogućnosti učenicima da izraze svoju kreativnu stranu i razvijaju se kao poznavatelji glazbe. Oni su izvor znanja koji je učenicima lako

dostupan te omogućuju da se to znanje, koje se prezentira, doživi na način koji je bliži učenicima te omogućuje brzi pregled sadržaja. Nastavnici glazbe često koriste softver za računalne note, elektroničke klavire i sintesajzere. Vokalna intonacija, auditivna analiza i analiza pjesme mogu se raditi s različitim glazbenim programima; neki od novijih su *EarMaster 5*, *Sibelius 7 Cross* i mnogi drugi. Korištenje programa kao što su *CDex*, *Windows Movie Maker*, *Tube Catcher* i drugih koji mogu pretvoriti audio ili video u željeni format. To je još nešto u čemu bi učitelji glazbe trebali biti vješti (Hudáková i Králová, 2022).

Budući da vizualizacija utječe na motivaciju, aktivaciju i koncentraciju učenika, Novotna i Ašenbrennerová (2021) smatraju da ona igra veliku ulogu u glazbenim aktivnostima. Osim toga, koristi učenicima s poremećajem pažnje, hiperaktivnošću i dominantnim vizualnim pamćenjem. Navedene autorice vizualizaciju definiraju kao pedagoško-psihološki proces koji omogućuje spajanje slušnih i vizualnih percepcija kako bi se zaokupila pozornost djece tijekom učenja glazbe. Interaktivna ploča je prvi alat kojeg nastavnik koristi u nastavi jer čini nastavu učinkovitijom. S računalom, projektorom podataka, jedinstvenom olovkom i drugim komponentama, interaktivna ploča je vrhunski nastavni alat. Učitelji i učenici mogu koristiti ovaj elektronički uređaj za rad s računalom izravno s ploče.

Perceptivno-osjetilno primanje informacija putem osjetilnih organa kao što su sluh, vid i drugi osjetilni osjeti moguće je i uz pomoć sljedećeg (Hudáková i Králová, 2022):

- Auditivni (*CD player*) – djeluje na osjetila slušnog sustava (snimke pjesama i pjesama za slušanje glazbe, uz digitalno snimanje HDD zvuka, CD-a, medija za pohranu);
- Vizualno – prvenstveno utječe na osjetilo vida;
- Statički – slike (ilustracije u udžbeniku ili na ploči, zidne slike), simbolički prikazi (notni zapisi, dijagrami), fotografije skladatelja i glazbenih instrumenata, pomagala za projiciranje statične slike;
- Dinamički – postupno stvarane slike pred očima učenika (pisanje ili crtanje na ploči, aplikacije na magnetskoj ploči, projektor i drugo).

Dok se audiovizualna kinetička (dinamička) nastavna sredstva koriste za snimanje i reprodukciju kretanja u prostoru i vremenu, audiovizualna statična nastavna sredstva mogu se učinkovito koristiti kada obrazovni sadržaj ne zahtijeva kinetičku prezentaciju (film, video, TV uživo, CD, DVD, HD DVD, iHD, Blu-ray disk). Osim toga, teorijski sadržaji mogu se podučavati

pomoću multimedijskih računala, koja mogu zamijeniti pronicljiva i učinkovita nastavna sredstva i didaktičke metode zbog svojih brojnih funkcija. Učinkovitosti povezivanja ogromne količine informacija uvelike pridonosi multimedijско računalo. Mnoge programe uključene u računalni softver učitelj može koristiti za poboljšanje svoje nastave. Multimedija, kombinirana akustika i elektroakustika, vizualizacija i notni zapis mogu i trebaju biti uključeni u glazbene programe. Digitalni računalni uređaj također se može koristiti za stvaranje zvuka. Snimanje zvuka i pisanje melodije moguće je pomoću računalnog softvera. Glazbenici mogu postati stručnjaci za snimanje, uređivanje i vizualizaciju zvuka korištenjem audio softvera za stvaranje zvučnih zapisa. *Audacity*, *Cool edit*, *Nuendo*, *Encore*, *Sibelius*, *Opus Amadeus*, *Capella* i *Musescore* su programi koji su trenutno dostupni u takve svrhe (Hudáková i Králová, 2022).

Također, u svijetu se intenzivno koristi glazbeni softver *Sibelius*. Sadrži takozvanu "Expressive" funkciju koja programu omogućuje modificiranje reprodukcije teksta dodavanjem ekspresije i fraziranja (Fridman, 2004). Učitelji glazbe mogu izraditi nastavna pomagala koristeći *Sibelius*. Mogu osmisliti različite intonacijske i ritamske vježbe za program zajedno s udžbenicima koji uključuju potrebne glazbene primjere. Kao i *Sibelius*, *Musescore* je program koji može reproducirati note i snimati note za korištenje kao slušnu glazbenu pomoć (Hudáková i Králová, 2022).

Kreda i ploča odavno su povezani s tradicionalnim obrazovanjem. U današnje vrijeme korištenje suvremenih didaktičkih tehnika ključno je za postizanje obrazovnih ciljeva i to ne samo za usvajanje kurikulumu. Domena obrazovnih tehnologija daje prednost idejama korisničke pristupačnosti, mobilnosti i interaktivnosti. Hipermedijski resursi se danas u svijetu koriste na različite načine u području obrazovanja. To su aplikacije i *gadgeti* (hrv. uređaji, naprave) koji povezuju i prikazuju sadržaj iz drugih izvora, uključujući slike, audio i video. Tako se koristi i tablet kao didaktičko tehnološko sredstvo koje se kroz projekte postupno uključuje u redoviti rad škola. Tablet je pokazivački uređaj napravljen za standardne zadatke operacijskog sustava i razne umjetničke pothvate koji procesu učenja daje novu snagu i kvalitetu. Iako je u početku potrebno malo navikavanja, njegova upravljivost s vremenom postaje vrlo intuitivna i jednostavna (Hudáková i Králová, 2022).

Jedna nova moderna tehnologija koja se koristi je *online* učenje ili učenje na daljinu ako je udaljenost između škole i mjesta stanovanja velika ili ako raspored nastave nije fleksibilan. Međutim, u nacionalnim programima ovaj način podučavanja ili ne postoji ili se koristi vrlo

rijetko, primjerice, u Hrvatskoj je ovaj način rada bio popularan za vrijeme koronavirusa. Takva nastava zahtijeva velike organizacijske sposobnosti, što je čini iznimno teškom za izvođenje. Popularna je *web* aplikacija *Moodle* koja je pogodna za učenike koji na primjer nisu bili na nastavi, a sadrži nastavne materijale za one učenike koji žele nadoknaditi taj sadržaj koji su propustili (Jensen, 2003).

3.7. Uloga učitelja u razvoju teorijskih glazbenih sposobnosti djece

Vrlo je važno da nastavnici prepoznaju darovitost kod djece te im omoguće da ju razvijaju. Kako bi darovita djeca što više napredovala, treba im posvetiti posebnu pozornost. Razvijanje specijaliziranih programa za ovu djecu također bi bilo korisno; to bi moglo uključivati manje glazbene skladbe, improvizaciju i reproduktivne glazbene aktivnosti. Glazbeno nadarenu djecu od najranije dobi treba poticati da se što više bave glazbom, razvijaju nove vještine i budu kreativni. Učenici samo na taj način mogu ostvariti svoj puni potencijal. Dijete mora biti muzikalno, imati snažnu podršku okoline, biti uključeno u odgojno-obrazovni proces (uključujući nastavnika) i imati kvalitetan razvoj glazbenih sposobnosti kako bi postalo profesionalni glazbenik (Svalina i Matijević, 2011).

Učenik koji ima glazbenu inteligenciju, prema Howardu Gardneru (1993), bit će perceptivniji za zvuk, ritam i melodiju, kao i osjećaj za ritam, dinamiku i melodiju. Osim toga, bit će glazbeno sklon, sposoban pjevati, svirati instrument i skladati. Važno je procijeniti djetetovu ritamsku sposobnost, sposobnost razlikovanja visine tona i glazbenu memoriju kada se procjenjuju njegove glazbene sposobnosti. Uporaba vizualnih metoda ranije navedenih u ovom radu i razvrstavanje pjesama u različite kategorije jedan je od načina da se osigura brže napredovanje glazbenih vještina učenika. Pjesme manjega opsega – jednostavnije melodijske i ritamske pjesme u nižim položajima – i pjesme većega opsega – melodijske i ritamske pjesme u složenijim položajima – trebalo bi odvojiti. Pjesmice manjega opsega namijenjene su djeci koja glazbeno nisu toliko napredna, a pjesme većega opsega namijenjene su djeci koja su talentiranija (Svalina i Matijević, 2011). Osim toga, darovitog učenika treba pustiti da sam pjeva, da vizualno i kroz druga osjetila stvara i uči glazbu, a učitelj treba slušati njegovu intonaciju, ritam, fraziranje i dinamiku te adekvatno primijeniti odgovarajuće metode učenja glazbe u nastavi.

4. ZAKLJUČAK

Budući da je glazbeni odgoj sastavni dio školskog programa, on ima presudnu ulogu u odgoju i obrazovanju učenika. Svaki učenik treba imati obrazovanje u umjetnosti i estetici, stoga su poticanje na aktivno bavljenje glazbom i sudjelovanje u kulturnim događanjima zajednice glavni ciljevi nastave *Solfeggia*, Glazbene kulture i Glazbene umjetnosti. Dodatno, glazbene sposobnosti svakog učenika trebaju se razvijati u skladu s njegovim jedinstvenim sposobnostima, a učenike upoznati s glazbenom umjetnošću kroz reprezentativne i visokokvalitetne izvedbe glazbe različitih žanrova i podrijetla. Za postizanje navedenih ciljeva u nastavi teorijskih glazbenih predmeta potrebna je primjena odgovarajućih metodičkih postupaka. Budući da metodički postupci izravno utječu na doživljaj učenika s gradivom koje im se prezentira, odnosno na način na koji usvajaju nove sadržaje, oni su vrijedna, a ponekad i bitna sastavnica nastave glazbenih sadržaja.

U ovom radu prezentirane su neke vizualne metode (metoda crtanja i metoda demonstracije) uz pripadajuća pomagala (tablice, slike, plakate, grafičke, shematske, slikovne i vizualne prikaze), a na temelju analize literature i praktičnih primjera proizlazi da je ova metoda vrlo korisna i jednostavna za primjenu. Ne samo u akademskoj zajednici, već i u svakodnevnom životu, vizualna kultura duboko utječe na ljude već dok su u školi. Svakako postoje situacije, uključujući glazbeno obrazovanje, u kojima je prikladno i prihvatljivo prenijeti informacije na druge načine, bez vizualnih pomagala. Međutim, bez vizualne podrške, obrazovanje više nije u potpunosti adekvatno u smislu stvaranja svježih, vrhunskih strategija podučavanja sa sve višim pragovima učinkovitosti. Učinkovit pristup glazbenom obrazovanju i postupni razvoj kreativnosti stavljaju snažan naglasak na posredovanje jedinstvenog glazbenog iskustva svakog pojedinca. Kako bi to osobno iskustvo učinkovito i jasno prenijeli učenicima i time potaknuli njihovu kreativnost, pred učitelje glazbe su posljedično postavljeni novi izazovi. Ako se slijede važna pedagoška načela, čini se dobrom idejom obogatiti nastavu zanimljivim pristupom podučavanju glazbe i povezanoj vizualizaciji informacija. Jasnoća, koja je središnja točka vizualizacije, kao i prikladnost u odnosu na dob učenika i razinu glazbene vještine glavne su komponente primjene vizualne metode u nastavi teorijskih glazbenih predmeta.

Istraživanja, citirana u ovom radu, pokazala su da metoda vizualizacije glazbe uvelike može pomoći učenicima da postanu kreativniji i kritičniji mislioci. Međutim, analizirajući sadržaj dostupne literature na ovu temu, čini se da je ipak vrlo malo studija, istraživanja i općenito

dostupnog edukativnog sadržaja koji bi na jednom mjestu cjelovito obuhvatio vizualne metode u nastavi *Solfeggia*, Glazbene kulture i Glazbene umjetnosti. Literatura se pretežno bavi općenito metodama u nastavi glazbene literature, a vrlo malo vizualnim metodama. One su, kako se za sada čini, raštrkane u različitim izvorima i prepuštene praksi nastavnika. Stoga je autorica ovoga rada stava da bi u budućnosti svakako trebalo poraditi na tome da se u stručnoj literaturi konkretnije opišu vizualne metode koje su se za sada pokazale visoko učinkovitima u nastavi. To bi zasigurno pomoglo nastavnicima u orijentaciji prilikom planiranja nastave *Solfeggia*, Glazbene kulture i Glazbene umjetnosti. Vizualne metode bi svakako trebale pomoći da učenicima takvu nastavu učine privlačnijom i motiviraju ih u daljnjem radu. Upravo zbog toga je ranije naglašena potreba za daljnjim istraživanjima, ali i akademskim naporima da se o ovoj temi više govori i piše.

LITERATURA

1. Ahmedjanova, E. M. (2017). The use of visual teaching methods in the music class at school. *Moderna pedagogio*, 4, str.1-7. Dostupno na: <https://pedagogika.snauka.ru/2017/04/6989> (pristupljeno 28. veljače 2024.).
2. Ambruš-Kiš, R., Perak Lovričević, N. i Ščedrov, Lj. (2019). *Glazbeni susreti 1: udžbenik glazbene umjetnosti za I. razred gimnazije*. 1. izd. Zagreb: Profil Klet d.o.o., str. 27.
3. Ambruš-Kiš, R., Seletković, T. i Šimunović Z. (2021). *Glazbeni krug 8*. 1. izd. Zagreb: Profil Klet d.o.o., str. 78-99.
4. Banov, N., Dvorak, V., Frančišković, S., Ivančić, S., Jeličić Špoljar, M, Kirchmayer Bilić, E., Martinović, A., Novosel, D. i Pehar, T. (2019). *Allegro 5 - udžbenik glazbene kulture za peti razred*. 1. izd. Zagreb: Školska knjiga., str. 58.
5. Bekavac, D., Dilber, S. i Babić, R. (2018). Glazbom protiv stresa. *Zdravstveni glasnik*, 4 (1), str. 98-103.
6. Benić Zovko, M. (2007). Dvanaesttonska tehnika i njezine forme: varijacijske tehnike u Varijacijama za orkestar op. 31 Arnolda Schönberg. *International review of the aesthetics and sociology of music*, 38(1), str. 39-53. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/72129> (pristupljeno 30. travnja 2024.)
7. Bognar, L. (2001). *Metodika odgoja*. Osijek: Pedagoški fakultet, str. 21-124.
8. Blaževac, D. (2020). *Funkcionalna metoda u nastavi solfeggia* (završni rad). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku.
9. Breitenfeld, D. i Majsec Vrbanić, V. (2011). *Muzikoterapija: pomozimo si glazbom*. Zagreb: Music play, str. 15-56.
10. Christensen, T. (2008). Introduction. U: T. Christensen (ur.), *The Cambridge History of Western Music Theory*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 1-23.
11. Cindrić, M., Miljković, D. i Strugar, V. (2016). *Didaktika i kurikulum*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, str. 30-65.
12. Courey, S. J., Balogh, E., Siker, J. R. i Paik, J. (2012). Academic music: music instruction to engage third-grade students in learning basic fraction concepts. *Educational Studies in Mathematics*, 81 (2), str. 251-278.

13. Despić, D. (2011). *Teorija muzike*. 1. izd. Beograd: Zavod za udžbenike (biblioteka Posebna izdanja), str. 16-28.
14. Dubovicki, S. i Omićević, A. (2016). Nastavne metode kao poticaj učenikovoј kreativnosti. *Život i škola*, LXII (1), str. 105-124.
15. Fridman, L. (2004). Moderné učebné pomôcky a informačné technológie v hudobnej výchove [Modern teaching tools and information technologies in music education]. 1. izd. Banská Bystrica: Metodické centrum, 13 (1), str. 25-27.
16. Gardner, H. (1993). *Frames of Mind: The Theory of multiple intelligences*. 1. izd. New York: Basic Books, str. 81-96.
17. Golčić, I. (2003). *Solfeggio 1, Priručnik za učitelje za 1. razred solfeggia u osnovnim glazbenim školama*. 1. izd. Zagreb: HKD sv. Jeronima, str. 10-50.
18. Gordon, E. E. (1989). Audiation, Imitation And Notation: Musical Thought And Thought About Music. *American Music Teacher*, 38(5), str. 15–59. Dostupno na: [Audiation, Imitation And Notation: Musical Thought And Thought About Music on JSTOR](#) (pristupljeno 30. travnja 2024.).
19. Gruhn, W. (2002). Phases and stages in early music learning: A longitudinal study on the development of young children's musical potential. *Music Education Research*, 4 (1), str. 51-71.
20. Hallam, S. (2010). The power of music: its impact on the intellectual, personal and social development of children and young people. U: S. Hallam i A. Creech (ur.). *Music Education in the 21st Century in the United Kingdom*, str. 2-17.
21. Ho, B. C., Andreasen, N. C., Nopoulos, P., Arndt, S., Magnotta, V. i Flaum, M. (2003). Progressive structural brain abnormalities and their relationships to clinical outcome: a longitudinal magnetic resonance imaging study early in schizophrenia. *Arch Gen Psychiatry*, 60, str. 585-594.
22. Hudáková, J. i Králová, E. (2022). 10. Didactic method of learning during music lessons – applicable in distance learning. *Review of Artistic Education*, 24, str. 318-329.
23. Janković, A., Stojaković, S. i Ambruš-Kiš, R. (2021). *Glazbeni krug 4*. Udžbenik glazbene kulture za četvrti razred osnovne škole. 1. izd. Zagreb: Profil Klet d.o.o., str. 31-54.
24. Jawed, S., Amin H. U., Malik A. S., Faye I. (2019). Classification of Visual and Non-visual Learners Using Electroencephalographic Alpha and Gamma Activities. *Frontiers in*

- Behavioral Neuroscience*, 13, str. 86. Dostupno na: [Classification of Visual and Non-visual Learners Using Electroencephalographic Alpha and Gamma Activities - PMC \(nih.gov\)](#) (pristupljeno 22. travnja 2024.)
25. Jelavić, F. (2003). Nastavna metoda u odgojno-obrazovnom procesu. *Kateheza*, 25 (4), str. 277-287.
 26. Jensen, E. (2003). *Super-nastava*. Zagreb: Educa.
 27. Kalmar, M. (1982). The effects of music education based on Kodaly's directives in nursery school children. *Psychology of Music*, Special Issue, str. 63-68.
 28. Kendall, J. (1996). Suzuki's Mother Tongue Method. *Music Educators Journal*, 83(1), str. 43–46. Dostupno na: <https://doi.org/10.2307/3398994> (pristupljeno 30. travnja 2024.)
 29. Koutsoupidou, T. i Hargreaves, D. (2009). An experimental study of the effects of improvisation on the development of children's creative thinking in music. *Psychology of Music*, 37 (3), str. 251-278.
 30. *Kurikulum za nastavni predmet Glazbene kulture za osnovne škole i Glazbene umjetnosti za gimnazije u Republici Hrvatskoj* (2019). Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
 31. Liščić, Z. (2020). *Metodički postupci u nastavi Solfeggia* (diplomski rad). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku.
 32. Long, M. (2014). 'I can read further and there's more meaning while I read': An exploratory study investigating the impact of a rhythm-based music intervention on children's reading. *Research studies in music education*, 36 (1), str. 107-124.
 33. Mattes, W. (2007). *Nastavne metode. 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*. Zagreb: Naklada LJEVAK d.o.o., str. 24-75.
 34. Matoš, N. (2013). Interdisciplinary approach to the theoretical musical subjects through cooperative teaching. U: S. Vindulin Orbanić, (ur.) *Glazbena pedagogija u svjetlu sadašnjih i budućih promjena 3: zbornik radova s Trećeg međunarodnog simpozija glazbenih pedagoga*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, Odjel za glazbu, str. 439-456.
 35. Matoš, N. (2017). Kurikulumski pristup glazbenom obrazovanju u Hrvatskoj. *Napredak*, 158 (1-2), str. 143-164.
 36. Matoš, N. (2018). *Kurikulumski pristup oblikovanju profesionalnoga osnovnoga glazbenog obrazovanja* (doktorski rad). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

37. Meixner, J. J. (2018). *Glazba kao lijek: samoterapija zvucima koji liječe: [piano medicina]*. Sisak: vlastita naklada.
38. Miller, S. D. (1973). Guido d'Arezzo: Medieval Musician and Educator. *Journal of Research in Music Education*, 21(3), str. 239–245. Dostupno na: <https://doi.org/10.2307/3345093> (pristupljeno 30. travnja 2024.).
39. Moritz, W. (1997). The dream of color music, and machines that made it possible. *Animation World Magazine*, 2 (1), str. 0-0.
40. *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolski obrazovanje* (2011). Zagreb: MZOŠ.
41. *Nastavni planovi i programi za srednje glazbene i plesne škole (2008)*. Zagreb: MZOŠ i HDGPP.
42. Nightingale, A. W. (2001). On Wandering and Wondering: “Theôria” in Greek Philosophy and Culture. *Arion: A Journal of Humanities and the Classics*, 9(2), str. 23–58. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/20163840> (14. svibnja 2024.)
43. Novotna, E. i Ašenbrennerová, I. (2021). Visualization of Music and its Application in the Process of Education. *Gramotnost, pregramotnost a vzdělávání*, 4 (3), str. 25-34.
44. Petrović, T. (2003). Prijedlog nastavnog plana i programa za teorijske predmete u osnovnoj glazbenoj školi i za teorijski odjel srednje glazbene škole. *Theoria*, 5 (5), str. 7-17.
45. Petrović, T. (2007). *Osnove teorije glazbe*. 1. izd. Zagreb: Hrvatsko društvo glazbenih teoretičara, str. 5-37.
46. Petrović, T. (2008). *Od Arcadelta do Tristanova akorda - Nauk o harmoniji: dijatonika, kromatika i enharmonijske pojave*. 1. izd. Zagreb: Hrvatsko društvo glazbenih teoretičara, str. 16-48.
47. Pranjić, M. (2011). Nastavna metodika – teorijske osnove. *Kroatologija*, 2 (2), str. 123-140.
48. Pranjić, M. (2013). *Nastavna metodika u riječi i slici*. Zagreb: Hrvatski studiji sveučilišta u Zagrebu, str. 56-121.
49. Ritblatt, S., Longstreth, S., Hokoda, A., Cannon, B. N. i Weston, J. (2013.). Can music enhance school-readiness socioemotional skills?. *Journal of research in childhood education*, 27 (3), str. 257-266.
50. Rojko, P. (2012). *Psihološke osnove intonacije i ritma*. Drugo, prerađeno, elektroničko izdanje. Zagreb: Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu, str. 34-44.

51. Schellenberg, E. G. (2004). Music lessons enhance IQ. *Psychological Science*, 15, str. 511-514.
52. Senjan, I. (2017). Nastava glazbe u hrvatskim općeobrazovnim srednjim školama. *Metodički ogleđi*, str. 31 – 65. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/284497> (pristupljeno 9. svibnja 2024.).
53. Shamrock, M. (1997). Orff-Schulwerk: An Integrated Foundation. *Music Educators Journal*, 83 (6), str. 41–44. Dostupno na: <https://doi.org/10.2307/3399024> (pristupljeno 30. travnja 2024.).
54. Shatri, K. (2017). The use of visualization in teaching and learning process for developing critical thinking of students. *European Journal of Social Sciences Education and Research*, 4 (1), str. 71–74.
55. Sinor, J. (1982). Zoltán Kodály's Folk Tradition. *Music Educators Journal*, 69(4), str. 33–34. Dostupno na: <https://doi.org/10.2307/3396137> (pristupljeno 30. travnja 2024.).
56. Svalina, V., Matijević, M. (2011). Glazbeno daroviti učenici na primarnom stupnju školovanja. *Napredak: časopis za pedagoški teoriju i praksu*, 152 (3-4), str. 425-446.
57. Ščedrov, Lj., Perak Lovričević, N., Ambruš-Kiš, R. (2020). *Glazbeni susreti 3: udžbenik glazbene umjetnosti za treći razred gimnazije*. 1. izd. Zagreb: Profil Klett d.o.o., str. 68.
58. Thompson, W. F., Schellenberg, E. G. i Husain, G. (2001). Arousal, mood, and the Mozart effect. *Psychological Science*, 12, str. 248-251.
59. Thomsen, K. M. (2011). Hearing Is Believing: Dalcroze Solfège and Musical Understanding. *Music Educators Journal*, 98(2), str. 69–76. Dostupno na: [Hearing Is Believing: Dalcroze Solfège and Musical Understanding on JSTOR](#) (pristupljeno 19. lipnja 2024.).
60. Vaughn, K. (2000). Music and mathematics: Modest support for the oft-claimed relationship. *Journal of Aesthetic Education*, 34 (3-4), str. 149-166.
61. Witten, I. B., Knudsen, E. I. (2005). Why Seeing Is Believing: Merging Auditory and Visual Worlds. *Neuron*, 48 (3), str. 489 – 496. Dostupno na: [Why Seeing Is Believing: Merging Auditory and Visual Worlds - ScienceDirect](#) (pristupljeno 22. travnja 2024.)

MREŽNI IZVORI

1. Hrvatska enciklopedija, (2024) *Dirigiranje*. (mrežna stranica)
Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/dirigiranje> (pristupljeno 2. svibnja 2024.).
2. Hrvatska enciklopedija, (2024). *Orff, Carl*. (mrežna stranica)
Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/orff-carl> (24. travnja 2024.).
3. International Music Score Library Project (2024). *Symphony No.9, Op.125 (Beethoven, van Ludwig)*. (mrežna stranica) Dostupno na: [Symphony No.9, Op.125 \(Beethoven, Ludwig van\) - IMSLP](#) (pristupljeno 16. lipnja 2024.).
4. Kudeljnjak, A. M., Vuković, M. (2017). *Egzistencijalni, socijalni i humanistički odgoj*. (mrežna stranica). Prezi. Dostupno na: <https://prezi.com/p/ujovrjfjako-/egzistencijalni-socijalni-i-humanisticki-odgoj/> (pristupljeno 14. svibnja 2024.)
5. Mindomo (2022). *What is Visual Learning, and How can it Help Retain and Comprehend Information Easier?* (mrežna stranica) Dostupno na: <https://www.mindomo.com/blog/what-is-visual-learning/> (pristupljeno 30. travnja 2024.)
6. Musik Produktiv (2024). *Roland V-Accordion FR-4X BK*. (mrežna stranica) Dostupno na: <https://www.musik-produktiv.com/gb/roland-v-accordion-fr-4x-bk.html> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)
7. Niveadha (2019). *What Do We Remember Better—What We See Or What We Hear?* (mrežna stranica). Science ABC. Dostupno na: [Music Theory and Ear Training - Music Theory Tutor](#) (pristupljeno 22. travnja 2024.).
8. Pinterest, (2024). *Ana Delux – Arpa Proffesional Lever – Salvi Harps*. (mrežna stranica). Dostupno na: <https://pin.it/7BG3OsP8I> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)
9. Pinterest, (2024). *Avakin Life Cheats*. (mrežna stranica) Dostupno na: <https://pin.it/6MAnof3jl> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)
10. Pinterest, (2024). *Boston Grand GP-215 PE – Steinway & Sons*. (mrežna stranica) Dostupno na: <https://pin.it/26Tc7bVO5> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)
11. Pinterest, (2024). *classic guitar*. (mrežna stranica). Dostupno na: <https://pin.it/23UcHwiPE> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)
12. Pinterest, (2024). *Custom made hauptwerk organs by Noorlander Organs*. (mrežna stranica) Dostupno na: <https://pin.it/5JMfNIZco> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)

13. Pinterest, (2024). *Educational Posters*. (mrežna stranica) Dostupno na: <https://pin.it/4PVZ1m5Vg> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)
14. Pinterest, (2024). *Image is not available right now*. (mrežna stranica) Dostupno na: <https://pin.it/1R5wnVHjx> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)
15. Pinterest, (2015). *Note Pizzas – Beth’s Notes*. (mrežna stranica) Dostupno na: <https://pin.it/1wwIPOIcV> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)
16. Pinterest, (2024). *Pin*. (mrežna stranica) Dostupno na: <https://pin.it/1UvFRYBct> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)
17. Pinterest, (2024). *The string family...* (mrežna stranica). Dostupno na: <https://pin.it/6Ex6KGb0G> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)
18. Pinterest, (2024). *The woodwind family*. (mrežna stranica) Dostupno na: <https://pin.it/6cgBnjhZc> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)
19. ResearchGate, (2024). *Curwen hand-signs (Chironomia) used by Z. Kodaly (adaptation from G. Mangione, 2007)*. (mrežna stranica) Dostupno na: https://www.researchgate.net/figure/Curwen-hand-signs-Chironomia-used-by-Z-Kodaly-adaptation-from-G-Mangione-2007_fig4_360033240 (pristupljeno 1. srpnja 2024.)
20. VanderGraaff, Z. (2023). *What are the Methods of teaching Music? 7 Examples*. (mrežna stranica). Dynamic Music Room. Dostupno na: [What Are The Methods Of Teaching Music? 7 Examples – Dynamic Music Room](#) (pristupljeno 30. travnja 2024.).
21. YouTube, (2022). *HAYDN - SYMPHONY 104 "LONDON" (full analysis)*. (mrežna stranica) Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=Uqc14U87OOM> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Ritamska podjela cijele note

Slika 2. Vezanje i grupiranje nota pomoću notnih crta

Slika 3. Vizualni prikaz "Note i pauze"

Slika 4. Memorijske kartice s ritmom

Slika 5. "Mjera kao pizza"

Slika 6. Tempo

Slika 7. Primjer slikovnog prikaza nota na tipkama klavira s notnim crtovljem

Slika 8. a) Ruka kao notno crtovlje; violinski ključ; b) Ruka kao notno crtovlje; basov ključ

Slika 9. Slogovni modulator

Slika 10. Ljestvični modulator za C-dur ljestvicu

Slika 11. a) Shematski prikaz kvintnog kruga; b) Shematski prikaz kvintnog kruga znakovi prema Curwenovoj metodi (mala engleska fonomimika)

Slika 12. Fonomimički znakovi za dur

Slika 13. Fonomimički znakovi za mol

Slika 14. Obrati intervala

Slika 15. Igra "Glazbena brda i dubine" u nastavi Solfeggia

Slika 16. Boja instrumenata i glasova

Slika 17. Vježba prepoznavanja trajanja notnih vrijednosti pomoću raspodjele lješnjaka vjevericama

Slika 18. Pjesma *Epo e tai*

Slika 19. Pjesma *Korobuška*

Slika 20. Učenje ritma korištenjem „voćnih riječi“

Slika 21. Učenje ritma korištenjem naslova filmova

Slika 22. Učenje metra, ritma, dinamike i melodije uz pomoć grafičkog prikaza

Slika 23. Učenje ljestvica i tonaliteta uz pomoć boja i glazbenih cijevi

Slika 24. Prednja korica udžbenika Glazbeni krug

Slika 25. Stražnja korica udžbenika Glazbeni krug

Slika 26. Vizualizacija glazbenog instrumenta – gitara

Slika 27. Kliznica prezentacije "Udaraljke"

- Slika 28. Bojanje notnog crtovlja pjesme I Can Sing Rainbow/Duga
- Slika 29. Slika snimke analize Haydnove simfonije
- Slika 30. Shema sonatnog oblika
- Slika 31. Demonstracija izgleda i svrhe svakog dijela HNK u Zagrebu
- Slika 32. Slikopriča iz udžbenika Glazbeni krug 8
- Slika 33. Prikaz "Glazbene sastavnice"
- Slika 34. Slikoviti prikaz razlikovanja pojmova skladatelj, glazbeno djelo i izvođač
- Slika 35. Shematski prikaz romantičkog orkestra
- Slika 36. Demonstracija partiture: L. Van Beethoven; Simfonija br. 9 u d-molu, 1.st.

POPIS TABLICA

- Tablica 1. Nastavni plan i program za srednju glazbenu školu – Glazbenik teoretičar
- Tablica 2. Vidljivost prilikom učenja glazbe
- Tablica 3. Jasnoća pri proučavanju glazbe
- Tablica 4. Vidljivost prilikom slušanja glazbe
- Tablica 5. Jednostavne i složene mjere
- Tablica 6. "Boja tona"

PRILOG. Udaraljke (prezentacija)

UDARALJKE

UDARALJKE S
NEODREĐENOM
VISINOM TONA

VELIKI
BUBANJ

MALI
BUBANJ

ČINELE

TAMBURIN

TRIANGL
(TROKUTIĆ)

GONG

KASTANJETE

KONGA

BONGOSI

SET
BUBNJEVA

UDARALJKE S
ODREĐENOM
VISINOM TONA

TIMPANI

KSILOFON

MARIMBA

METALOFON

VIBRAFON

Linkovi na zvučne zapise

- Vibrafon: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)
- Metallofon: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)
- Clarin: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)
- Harmonika: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)
- Tromba: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)
- Konja: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)
- Klarinet: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)
- Organo: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)
- Alto: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)
- Truba: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)
- Harmonika: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)
- Konja: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)
- Klarinet: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)
- Organo: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)
- Alto: [https://www.youtube.com/watch?v=...](#)